

»Ti si ničla, manj kakor od bohinjskega dreka dim!«

Žaljenje časti in klevetanje med letoma 1937–1950

STARIHA Gorazd, dr., arhivski svetovalec,
Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko
Kranj, Savska cesta 8, SI-4000 Kranj

343.63(497.45)"1937/1950"

»TI SI NIČLA, MANJ KAKOR OD
BOHINJSKEGA DREKA DIM!«

Žaljenje časti in klevetanje med letoma 1937 – 1950

Razprava se ukvarja z žaljenjem časti pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej. Omejuje se na območje sodnih okrajev Kranjska Gora in Radovljica, oziroma po vojni (začasno) združeni sodni okraj Jesenice, temelji pa na kazenskih spisih pristojnih sodišč.

Številčnost vloženih tožb nam najprej pokaže, da je bilo v letih pred vojno pravljen zaradi časti zelo razvito. Med vojno, pričakovano, za te zadeve ljudje niso imeli toliko časa, takoj po vojni pa je odstotek pritoževanja glede prizade časti ponovno narasel. Nadalje glede na vrsto obtožb žaljenja časti lahko ugotovimo, da so pri žalitvah prednjačile tiste glede spolnosti, pri klevetah pa obdolžitve kraje.

Žaljenje organov oblasti, države je kaj hitro preraslo iz žaljenja in klevetanja v kršenje javnega reda in miru, zato so tu zajeti le »nežnejši« primeri. Kot posebna kategorija so zanimivi primeri s političnim ozadjem, saj nam pričajo o aktualnostih obravnavane dobe. Pred vojno je do raznih »političnih« žalitev prihajalo na primer v razgretim predvolilnem dogajanju, agitacijah. Po vojni, ko je politično dogajanje zamrlo, pa so žaljivke s politično osnovo pomenile neposreden napad na oblast.

Vojni čas je z vsem svojim dogajanjem pustil močne sledove na ljudeh in njihovih medsebojnih odnosih, kar se je odražalo tudi v očitkih in žalitvah. Žalitve in klevete glede medvojnega zadržanja so postale pomembna kategorija obtoževanja. Tu gre še omeniti, da je sodišče v prvih povojnih letih znalo razsojati tudi v primerih žaljenja časti izrazito v »duhu časa«.

Primerjava med spoloma nam pokaže, da so bili pred vojno moški večkrat tožniki kot ženske, še večkrat pa so bili moški toženi zaradi žaljenja časti. Po vojni pa lahko za razliko od predvojne dobe vidimo, da so v novih časih ženske pogostejše branile svojo čast pred sodiščem, po drugi strani pa se je tudi precej zmanjšal zaostanek žensk za moškimi, ki so bili toženi zaradi žaljenja časti in klevetanja.

Ključne besede: žaljenje časti, klevetanje, kazensko pravo, socialna zgodovina, 20. stoletje

STARIHA Gorazd, PhD, Archival Advisor, Historical
Archives Ljubljana, Department for Gorenjska, Kranj,
Savska cesta 8, SI-4000 Kranj

343.63(497.45)"1937/1950"

»YOU ARE NOTHING; YOU ARE LESS THAN THE
STENCH OF BOHINJ SHIT!«

The insult to honour and defamation in the years 1937 – 1950

The article deals with insult to honour before, during and after the Second World War. It is restricted to the court circuits of Kranjska gora and Radovljica and the court circuit of Jesenice that was (temporarily) united after the war; the article is based on the files of the competent courts.

The high number of lawsuits shows that litigation because of honour was common in the pre-war period. During the war, as expected, people had less time for these issues; immediately after the war, however, the percentage of litigations because of injured honour rose once again. The majority of the charges regarding insult to honour were connected with sexuality; among the defamation charges, larceny was the most common.

Insult of the authorities and the state soon grew from insult and defamation to violation of public law and order, which is why the article only features "milder" cases. The cases with a political background represent a special category because they provide evidence of the most current contemporary issues. Before the war, for example, "political" insults commonly occurred during overheated electoral campaign events. After the war, when political life gradually died away, insults with a political basis turned into a direct attack on the authorities.

The war period and the events related to it left many traces on people and their mutual relationships, which also manifested itself in reproaches and insults. Insults and defamations on the basis of wartime loyalties became an important category of accusations. In this respect it needs to be pointed out that, in the first few years after the war, court verdicts were often obviously in line with the "spirit of the time".

Comparison between the sexes shows us that men sued more often than women before the war; men were sued many more times because of insult to honour. After the war, unlike in the pre-war times, women defended their honour before the court more often; at the same time, the number of women who were sued because of insult to honour and defamation became similar to that of men.

Key words: insult to honour, defamation, criminal law, social history, 20th century

Pojem časti¹ je zelo zmuzljiv in precej bolj odvisen od vsakokratnih, časovno in krajevno spremenljivih družbenih norm, kot na primer kraja ali ubijanje. Vedno znova se nam postavlja vprašanje, kdaj in do kod je spoštovanje časti nekaj potrebnega, da lahko družba kolikor toliko normalno deluje, od kod naprej pa gre samo za branjenje položaja takšne ali drugačne nadoblasti in užaljene nečimrnosti.

O vprašanju časti in žaljenju le-te mnogokrat razpravljamo s filozofskega stališča. Pravo mora nato našim domislekom najprej postaviti teoretične okvire in nato odgovarjati na ta vprašanja še v praktičnih primerih. Z zgodovinarskega stališča pa nas bodo v tokratni razpravi zanimale posledice časti, ki se dajo »ošlatati«. Namreč žaljenje časti, ki je ostalo zapisano v kazenskih spisih arhivskih fondov Okrajnih sodišč Kranjska Gora in Radovljica oziroma obeh sodnih okrajev združenih v Okrajnem sodišču Jesenice, v letih od 1937 do 1950. Pogledali si bomo, kako in koliko so se ljudje žalili pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej.

Najprej si pogledjmo kolikšen delež v vseh kazenskih zadevah so predstavljale zadeve žaljenja časti v posameznih omenjenih časovnih obdobjih in v celotnem obravnavanem obdobju.

Vse kazenske zadeve in zadeve žaljenja časti pred vojno, od vključno leta 1937 do aprila 1941:

leto	vsi prestopki (Kps)	vpisi žaljenja časti	odstotek žaljenja časti glede na vse prestopke
1937	739	273	36,94 %
1938	658	271	41,18 %
1939 ²	280	83	29,64 %
1940 ³	274	109	39,78 %
1941 ⁴	96	40	41,66 %
skupaj	2047	776	37,90 %

Vse kazenske zadeve in zadeve žaljenja časti med vojno, od aprila 1941 do maja 1945:

leto	vsi prestopki (U)	vpisi žaljenja časti	odstotek žaljenja časti glede na vse prestopke
1941 ⁵	85	4	4,70 %
1942 ⁶	85	7	8,23 %
1943 ⁷	137	7	5,10 %
1944 ⁸	109	8	7,33 %
1945 ⁹	30	0	0,00 %
skupaj	446	26	5,82 %

¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika: »Občutek velike etične, moralne vrednosti; dostojanstva, ponosa.«

² Samo kranjskogorski sodni okraj.

³ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁴ Samo kranjskogorski sodni okraj, do aprila 1941.

⁵ Samo kranjskogorski sodni okraj, od aprila 1941 (nemška okupacija) dalje.

⁶ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁷ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁸ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁹ Samo kranjskogorski sodni okraj, do osvoboditve maja 1945.

Vse kazenske zadeve in zadeve žaljenja časti po vojni, od septembra 1945 do vključno leta 1950:

leto	vse kazenske zadeve (Ks)	vpisi žaljenja časti	odstotek žaljenja časti glede na vse kazenske zadeve
1945 ¹⁰	129	30	23,25 %
1946	348	118	33,90 %
1947	367	82	22,34 %
1948	384	56	14,58 %
1949	271	36	13,28 %
1950	323	95	29,41 %
skupaj	1822	417	22,88 %

Vse kazenske zadeve in zadeve žaljenja časti v celotnem obdobju 1937–1950:

1937–1950	vsi prestopki oz. kazenske zadeve (Kps, U, Ks)	vpisi žaljenja časti	odstotek žaljenja časti glede na vse prestopke in kazenske zadeve
skupaj	4315	1219	28,25 %

Iz tabel vidimo, da je bilo v letih pred vojno pravdanje glede časti zelo razvito. Med vojno, pričakovano, za te zadeve ljudje niso imeli toliko časa, takoj po vojni pa je odstotek pritoževanja glede prizadete časti ponovno narasel.

Predvojno žaljenje in klevetanje (1937–1941)

ŽALITVE GLEDE SPOLNOSTI, PREŠUŠTVA

V tabelah, ki bodo sledile, so upoštevane le vrednosti iz ohranjenih spisov (drugače kot pri gornjih tabelah, ki so bile narejene po vpisnikih), ohranjenost je za predvojno in medvojno obdobje žal precej pomanjkljiva. Vseeno pa menim, da nam lahko ohranjeni podatki nudijo vsaj približno primerljivo predstavbo med različnimi vrednostmi in različnimi obdobji.

Glede na vrsto obtožb žaljenja časti lahko ugotovimo, da so pri žalitvah prednjačile tiste glede spolnosti, pri klevetah pa obdolžitve kraje. Kot posebna kategorija pa so zanimivi primeri s političnim ozadjem.

Vrsta obtožbe ¹¹					
leto	žaljenje		klevetanje		politično ozadje, povod
	glede spolnosti	ostalo	kraja	ostalo	
1937	5	14	3	14	2
1938	20	19	5	14	1
1939	16	35	9	7	7
1940	5	8	1	7	1
1941 ¹²	–	–	–	–	–
skupaj	46	76	18	42	11

S pregledom primerov, kako so se žalili in klevetali pred vojno, začnimo pri najštevilnejših žalitvah, to je tistimi, povezanimi s spolnostjo, prešuštvovanjem.

Najprej o poročenih ženah:

¹⁰ Od 23. 8. 1945 dalje.

¹¹ Samo kranjskogorski sodni okraj.

¹² Za leto 1941 ni ohranjenih primerov do okupacije.

Upokojeni železničarski uradnik je pisal tožniku, prav tako železničarskemu uradniku, pisma, v katerih ga je obtoževal, da naj bi spolno občeval z njegovo ženo in mu razdril zakon. Pisca pisem so po § 301¹³ obsodili na 100 din denarne kazni.¹⁴

Tudi v naslednjem primeru je toženec, tovarniški delavec (34), pisno dolžil tožnika, prav tako tovarniškega delavca, da mu je razdril zakon. V štirih točkah mu je očital: »1. Ti nisi pri pogajanjih zastopnik delavstva, ampak zastopnik kurbirjev; 2. Ti si mi razrušil zakon; 3. Hodiš v Lesce doli in jaz dobro vem po kaj (namigujoč da iz nečastnih in nedovoljenih namenov); 4. Takrat si bil ti kriv, ko je hotela moja žena pred šestimi leti proč od mene in je bila ona preje tvoja kot moja.« Toženec je bil obsojen po § 301 in § 299 na 600 din kazni in štirinajst dni zapora, pogojno za dve leti.¹⁵

Tovarniški delovodja je tožil trgovca (42), ker je ob razpravi na sodišču, v pravdni zadevi glede ugotovitve očetovstva, dejal: »Meni je (tožnik) povedal, da mu je pred 14 dnevi ušla njegova žena in da ima sedaj P-evo, ki ji da za vsakikrat Din 10. - /za spolno občevanja/ in me prosil, da mu jo prepustim in ne begam.« Oprostili so ga, ker je govoril resnico in ker ni imel namena žaliti. Tožnik se je pritožil, okrožno sodišče je priziv zavrnilo.¹⁶

Žena tovarniškega delavca (31) si je prislužila tožbo žene prav tako tovarniškega delavca (36), ker ji je očitala, da naj bi jo njen mož že petkrat prosil za spolno občevanje, da ji zato poginejo vsi prašiči, ker je tako hudobna in da ima razmerje s hotelirjem. Po § 299 so jo obsodili na 300 din denarne kazni.¹⁷

Soprogo kavarnarja so razhudile besede, ki jih je posestnica (39) namenila njenemu možu, in sicer, da »naj pazi rajši nase in na svojo ženo, saj se dosti stvari sliši čez njo, kakšna je bila v Celju in

se še iz Celja sem sliši, kako se je obnašala«. Po § 301 so jo obsodili na 500 din, pogojno za dve leti.¹⁸

Samska zapeljevalka (25) poročenega soboslikarja je bila verjetno ravno na vrhuncu slasti (ali tam blizu), ko jo je z njenim možem v delavnici zalotila prevarana žena, saj se je kriče razjezila: »Bom videla, ali bo dala Tvoja prekleta hudičeva baba mir ali ne.« Žena je tožbo kasneje umaknila.¹⁹

Krojaški pomočnik (25) pa je vpričo več oseb zatrjeval ženi krojaškega mojstra: »Res, imeli ste jih več. Samo pet je še takih, kot ste Vi, na Jesenicah in če greste proč od hiše, boste lahko imeli vsak dan frišnega. Naj Vas bo sram!« Po teh besedah je še pljunil vanjo. Po § 297 so ga obsodili na 600 din kazni, pogojno za tri leta.²⁰

Tožena frizerka (21) je zmerjala svojega pijanega moža, tožnik pa jo je opomnil, da bo prišla patrola, če ne bo mir. Zato mu je skozi okno na cesto zavpila: »Ti postavi, ko greš na šiht, patrolo k tvoji ženi, da se ne bo kurbala.« Vendar so jo zaradi nasprotujočih si izjav prič oprostili.²¹

Kako strupene so znale biti vdove, pa v naslednjih dveh primerih:

Vdova tovarniškega delavca je zmerjala ženo tovarniškega delavca (42) s psico, prasico, proketo bando, coprnico na metli, larfo, proketo figuro; čudila se je, zakaj da je mož ni ubil, da bi bil končno prost; očitala ji je, da je ničvredna, da ji je mati umrla od lakote, da bo šla na koruzo, kadar ji mož umre in podobno. Na koncu sta se poravnali.²²

Služkinja (28) pa je tožila vdovo tovarniškega delavca, da jo je v kuhinji pred več osebami zmerjala, da ima oženjenega dedca, da njegova žena doma z otroci joka, da so ji dali klobaso v rit, da je tatica in izgnana z Javornika, da je coprnica na metli in larfa hudičeva. Prav tako sta se poravnali.²³

¹³ V tem in nadaljnjih predvojenih primerih omenjeni člani so iz Kazenskega zakonika za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 74/1929, str. 573–588).

¹⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), fond: Okrajno sodišče Jesenice (JES-34), tehnična enota (t. e.) 447, arhivska enota (a. e.) 1023, delovodna številka (del. št.) 120/1937.

¹⁵ ZAL, JES-34, t. e. 446, a. e. 1022, del. št. 45/1937.

¹⁶ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 97/1938.

¹⁷ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 131/1938.

¹⁸ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 145/1938.

¹⁹ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 147/1938.

²⁰ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 83/1938.

²¹ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 145/1939.

²² ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 211/1939.

²³ ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 210/1939.

Med družbene grehe, povezane s spolnostjo, so spadali tudi nezakonski otroci, ter na drugi strani neplodnost v zakonu.

Leta 1939 je žena predelavca javno očitala ženi tovarniškega delavca: »Nisi mogla drugačnega dedca dobiti kot takega, ki ima vampa.«²⁴ Nato pa še njemu: »Tiho bodi, ko imaš vampa na Jesenicah.« Poravnali so se.²⁵

Soproga tovarniškega delavca je morala braniti svojo čast zaradi očitane ji neplodnosti. Neki drugi tovarniški delavec in njegova soproga (v zapisnikih včasih žene postanejo kar soproge, gre vendar za meščansko okolje Jesenic!) sta zmerjala njo: »Svinja štajerska, kurba, presica, jalovec jalovi, dol pridi, da te na drobne kose strgamo.«²⁶ Možu pa sta očitala, da nima drugega kakor enega štajerskega jalovca in zakaj da se za takega jalovca poteguje. Stranki sta se izvensodno poravnali.²⁷

Seksualnih ekskurzov pa so bile obtožene tudi samske punce, kar je bilo seveda nesprejemljivo.

V primeru iz leta 1938 je toženec, tovarniški delavec (28), govoril o tožnici, da naj bi imela druge in da je zato ne more vzeti za ženo. Poravnala sta se.²⁸

Svojevrsne težave je imel tovarniški delavec (37), ki je tožil neko dekle, češ da »leta za njim in da mu ne da miru« in da povsod razglaša, da ga hoče imeti. O tem je pisal tudi dekletovemu očetu in si prislužil tožbo v obratni smeri. Vendar ne eden ne drugi nista prišla na razpravo, kar je pomenilo, da sta odstopila od tožbe.²⁹

Naslednji primer sicer ne namiguje direktno na spolnost, h gornjima dvema pa sodi po stereotipu, kako naj bi samske ženske lovile moške za poroko (pred vojno, seveda!).

Tovarniški uradnik je tožil služkinjo, ker naj bi v stanovanju, kjer je služila, pravila, da ji je tožnik ponudil, da bi jo poročil, da pa je ona poroko z njim odklonila, češ kaj da bi delala s takim možem, kot je on. Poravnala sta se.³⁰

V neki izvršilni zadevi, rubežu, je žena tovarniškega delavca (33) javno zmerjala hčer tovarniškega delavca (19): »Proklet gad, kako se ti upaš gor priditi, če te jaz dobim te zdrobim, pa če si mladoletna, da se ti ni treba s fanti naokrog vlačiti.« Ter: »Bi rada mojo kredenco in druge stvari? Pa jih ne boš dobila, nekaj pa jih boš le dobila po golidi.« Po § 297 so jo obsodili na 250 din kazni, pogojno za dve leti.³¹

Še dražje jo je odnesel tovarniški delavec (44), ki se je v gostilni skregal z bratom tožnic, kmečkima hčerama, in mu med drugim očital, da sta graničarski kurbi. Po § 301 so ga obsodili na 200 din kazni, pogojno za 2 leti. Takoj pa je moral plačati 100 din povprečnine in stroške odvetniškega zastopanja, ki so znesli kar 681,5 din.³²

Ženi strojevodje (51) pa ni bilo všeč, da je njen sin zahajal k oskrbniku mestne klavnice, ki je imel dve hčeri. Tožbo si je priklicala s pismom očetu hčera, »da pošteni stariši ne tvezijo na vrat fantom svojih nedoletnih hčera, (...) da pravi pregovor, da krava, ki je na vsakem sejmu, ima malo kupcev, dekle na vsakem plesu veliko fantov, malo ženinov, (...) da vredni starši omejujejo prostitucijo do skrajnosti (...)«. Svoje zapisane modrosti je preklicala pred glavno obravnavo.³³

Bolj neposredna je bila prevžitkarica, ki je na glavni cesti zmerjala mater svakinje: »Tvoja svinja naj dene eno ključavnico na rit in eno na gobec,« pri čemer je mislila na njeno hčerko, ki je bila omožena z bratom tožene in so stanovali v isti hiši. Očitno pa je prišlo do poravnave še pred obravnavo, saj je tožnica mati odstopila od tožbe.³⁴

V zadnjem predvojnem »spolnem« primeru pa bi lahko videli tudi »poslovno zvijačo« hotelirke (41), ki je šefa glavne finančne kontrole zavrnila, da bi šla z njim v klet kontrolirat zadeve, češ da zato ne, ker se ne pusti šlatati. Užaljeni finančnik je hotelirko tožil in po § 302 so jo obsodili na 150 din kazni.³⁵

²⁴ Otroka (slabš.).

²⁵ ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 9/1939.

²⁶ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 155/1939.

²⁷ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 154/1939.

²⁸ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 10/1938.

²⁹ ZAL, JES-34, t. e. 447, a. e. 1023, del. št. 89/1937, 94/1937.

³⁰ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 115/1938.

³¹ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 70/1938.

³² ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 124/1938.

³³ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 91/1940.

³⁴ ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 13/1939.

³⁵ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 92/1940.

KLEVETE GLEDE KRAJE

Če je bilo omenjanje spolnosti (največkrat v zvezi s prešuštvom) najbolj pogosto pri žalitvah, pa je bila pri klevetah najbolj pogosta obdolžitev kraje. So pa kraje veliko bolj »puste«, zato res samo za vzorec:

Žena tovarniškega delavca je tožila prav tako tovarniškega delavca, češ da je v gostilni zadrževal, da je tožnica po polju kradla žito, s škarjami rezala klasje in k temu nagovarjala še njegovo ženo. Poravnala sta se.³⁶

Služkinja (26) pa je tožila svojo gospodarico (68), da jo je obdolžila kraje klobase. Vendar pa tožnica ni prišla na razpravo in je s tem odstopila od tožbe.³⁷

Malce bolj zanimiv je naslednji primer, ko je delavec tožil železničarja v pokoju (57), ker ga je na »javni cesti« obdolžil, da mu je ukradel kolo. Toženca so obsodili na sedem dni zaporu in 60 din denarne kazni, pogojno za eno leto,³⁸ kar pa tožnika očitno ni zadovoljilo in je ponovno vložil tožbo na to temo, češ da je zaradi te obdolžitve po nedolžnem presedel kar 22 dni v preiskovalnem policijskem zaporu in imel veliko škodo pri zaslužku in drugih stroških. Toženi je še pred razpravo preklical svoje obdolžitve in plačal zahtevane stroške, tožnik pa je nato odstopil od tožbe.³⁹

ŽALJENJE OBLASTI

Zmerjanje policajev in orožnikov je v nežnejši obliki še spadalo pod žaljenje organov oblasti in ne pod kršenje javnega reda in miru. Te žalitve so največkrat predstavljale zmerjanje policajev v pijanosti. Že prvi primer iz leta 1938 je tak:

Tovarniški delavec (30) je žalil policaja v kavarni, ko ga je ta ob policijski uri pozval, da naj preneha s petjem, ker »se absolutno ni zmenil za policijsko uro«. Policaja je začel suvati v prsa, mu groziti in kričati: »Prokleti smrkavec hudičev policijski, delomrzneš hudičev, kaj pa misliš, da si. En spufan frizer si bil, sedaj si pa oblekel tiste cunje policijske, svinja hudičeva, baraba, zato si šel k

policajem, ker nočeš delati.« Ter še naprej: »Kedo se te pa kaj boji, ubil te bom baraba policijska, si še preblesav in pretrapast, da boš mene ugnal, kurc gleda tebe in zakon, ti imaš itak dreke za možgane, proklete barabe, svinje policijske, ste prišle naše žulje žrt na Jesenice.« Po § 302 so ga obsodili na 150 din denarne kazni in povračilo stroškov. Sodba je bila bolj blaga, ker je deloma nepravilno postopal tudi policaj.⁴⁰

Prav tako delavec je na cesti začel zmerjati policijskega stražnika (33): »Proklet tajni policist, kurba policijska, kar kej mi reč, te ubijem!« Po § 302 so ga obsodili na 400 din denarne kazni, pogojno za dve leti.⁴¹

V naslednjem primeru naj bi zidarski pomočnik (27) namenoma opijanal odpuščenega tovarniškega delavca (33), da je ta pred orožniško postajo s sekuro v roki zmerjal: »Proklete kurbe žandarske, sedaj pridite ven, vas bom na kosce razsekal.« Prvega so oprostili, ker mu niso mogli dokazati bremenitev, drugi pa je bil obsojen na deset dni zaporu. Pritožil se je in bil zavrnjen.⁴²

Občinski tajnik (45) je v gostilni očital policijskemu stražniku (31), da je ničvreden človek, denunciant, hinavec, da je svoje kolege denunciral na občini pri županu, nakar da ga je policijski komisar klical na odgovornost in da je zaradi tega dobil pod nos in »da je od njega ven ena velika kurba«. Po § 301 so ga obsodili na 250 din denarne kazni. Tajnik se je pritožil in okrožno sodišče, ki je vrnilo zadevo okrajnemu v ponovno presojo. Okrajno sodišče je ponovilo prejšnjo razsodbo, toženi pa se je ponovno pritožil. Okrožno sodišče je tokrat priziv zavrnilo, stroški postopka, ki jih je seveda moral plačati toženi, pa so nanegli 1744,50 din.⁴³

Sedem dni zaporu in 100 din denarne kazni, pogojno za eno leto, si je prislužil uradnik Putnika, ki je menjal dinarje za marke delavcem, ki so šli na delo v Nemčijo in so se pritoževali nad neugodno menjavo. Orožnik je hotel na to opozoriti uradnika, ta pa ga je ozmerjal: »Šta mi još i vi ovde nešto svirate, zar ste vi kakav vojniki!«⁴⁴

³⁶ ZAL, JES-34, t. e. 447, a. e. 1023, del. št. 121/1937.

³⁷ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 9/1938.

³⁸ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 116/1939.

³⁹ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 135/1939.

⁴⁰ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 43/1938.

⁴¹ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 85/1938.

⁴² ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 64/1939.

⁴³ ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 204/1939.

⁴⁴ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 100/1939.

2

Okrajna sodišča v Kranjski gori.

Došlo 7. I. 1939

A krat, priloga rubr.

Okrajno sodišče v Kranjski gori. K Štev. Kns 89/38

V smislu § 313 k.z. odst. 2 predlagam kazenski pregon OMANA PETRA, tovarniškega delavca v Smerkečavorniku št. 38, radi prestopka zoper čast po §-u 302 k.z. storjenega s tem, da je glasom prijave policijske stražnice na Javorniku št. 571 z dne 28.11. 1938 dne 27. novembra 1938 v gostilniškem vrtu Bramca na Jesenicah med drugim izrekel sledeče besede : " Minister Krek mi je dolžan din 5.- za pismo, katerega sem mu pisal, ti ljudje so kurbe, svinje," kar je večkrat ponavljal.

Beograd, dne 4.I.1939.

M. Brez
minister za gradbe.

I
Purs. or ki 9 300/8 - 2

I
Abregos napuanito

1/2
before before

TV
Bairns 12. T. 29 26 8 h o.

$\overline{L}$
 Dogni Pol bene Lucine
 "hog. shan" $\leftarrow$ $\rightarrow$
 K pijan, gane 24/11 34 st. 171 navedute
 Peru, k. 20 keveke slizat
 y. 57-39 Rty

Napil pa se ga je tudi policaj (31) in razbijal kozarce in steklenice v kavarni, ko so ga pozvali, da plača, pa je začel zmerjati: »Ste stokratne presice, stokratne kurbe, kdo bo k Vam hodil!« Potem je še potegnil revolver, začel streljati v zid, v tla, nato je nameril poslovodkinji (33) v glavo in ji zagrozil: »Kurba, prasica, ubil Te bom!« Po §§ 298 in 297 so ga obsodili na 500 din denarne kazni, pogojno za dve leti, takoj pa na plačilo zasebne odškodnine tožnici.⁴⁵

Zadnji primer žaljenja oblastnih organov pa ima že nadih primerov iz naslednjega podpoglavja, žaljenja s političnim ozadjem.

Tokrat je prekipelo mesarju (36), ko je podpreglednik finančne kontrole (39) hotel od njega davek od voza za cestni fond (za popravilo cest v banovini). Začel je zmerjati: »Vsak kurc me že prijavlja in zahteva davek od mene. Jaz se ne bojim nikogar, magari če jih pride 10, jaz bom naredil temu konc in vam pokazal pa če vas še toliko pride. Ban sam nej pride do mene, kaj pa je ban, en kurc, kakor sem jaz, jaz sem tudi lahko ban, ako ima kaj do mene, naj pride sam, saj ima čas da lahko sam pobere te davk. (...)« Po § 302 so ga obsodili na 350 din. V sodbi pa so izpustili drugi del zmerjanja, o banu. Potem pa je bil še pomiloščen zaradi splošne amnestije za vse prestopke po § 302.⁴⁶

ŽALJENJE S POLITIČNIM OZADJEM (OZIROMA OSPREDJEM)

Žalitve, ki so imele povod v političnem dogajanju, so že bolj zanimive, saj nam pričajo o aktualnostih obravnavane dobe. Kot bomo videli, so ta ozadja zelo različna.

Do raznih »političnih« žalitev je zlahka prihajalo v razgretim predvolilnem dogajanju, agitacijah:

Tožnica je v tožbi izpovedala, da ko je strgala s plotu volilni lepak, jo je toženi, tovarniški delavec (41), od zadaj močno udaril z roko po glavi, da ji je padel klobuk z glave v blato, ter iz rok nov dežnik in se strgal. Po § 297 so ga obsodili na 200 din denarne kazni, pogojno za dve leti. Na priziv toženca je okrožno sodišče zadevo vrnilo okrajnemu v ponovno presojo. Okrajno sodišče ga je to-

krat oprostilo, plačati pa je moral stroške. Tokrat se je pritožila tožnica, a je bila zavrnjena.

Njegov zagovor: »Jaz sem bil takrat po nalogu predsednika volilne komisije reditelj pred voliščem in sem čuval plakate JRZ. Med 8. in 9. uro dopoldne, 11. 12. 1938, je prišla mimo zasebna tožiteljica in sem videl, da je strgala štiri plakate, vsled česar sem stekel proti njej, ko je trgala petega. Takrat se je zaustavila in sva trčila skupaj ker se nisem mogel jaz preje ustavit. (...)«

Izpoved priče: »Takrat smo šle z zasebno tožiteljico in njeno sestro k maši mimo carinarnice ter je bilo na nasprotni strani polno plakatov. Jaz sem rekla zasebni tožiteljici, da ko bi mogla en plakat dobiti, da bi ga nesla očetu, ki je vpokojen in ne more z doma, tako da mu je gotovo žal če tega ne vidi. Šle smo radi tega čez cesto in je zasebna tožiteljica prejela en plakat, ki so bili ravno sveže nalepljeni tako, da ga je dobila brez težav in ji je ta padel iz rok. Gredeč je potem še enega, ki ga je dala meni in ki sem ga nesla v rokah razprostrtega in premišljevala kako bi ga posušila. Bile smo že nekaj od tam naprej, ko je nekdo pritekel od zadaj in se zadel v zasebno tožiteljico. (...)«⁴⁷

Značilen za vroče predvolilno dogajanje leta 1938 zna biti tudi dogodek, za katerega izvemo iz tožbe posestnika in tovarniškega delavca proti zobotehniku (25), ki ga je na volilnem sestanku v hotelu ozmerjal s pijancem. Po § 297 so ga obsodili na 200 din denarne kazni, pogojno za eno leto. Toženi se je pritožil, bil zavrjen, stroški pa so znesli 1670 din (poleg 100 din povprečnine).

Iz prijave tožnika: »Za 23. 11. 1938 je bil napovedan volilni sestanek v hotelu Triglav v Mojstrani. (...) Udeležili smo se tega sestanka Slovenske združene opozicije kandidatne liste. (...) Na ta sestanek pa so prišli tudi nepovabljeni gostje. Iz Jesenic so se pripeljali z avtomobilom v namenu, da oblastvu prijavljeni in od oblastva dovoljeni volilni sestanek motijo in ga po možnosti razbijejo. Bili so to znani prvaki JRZ iz Jesenic med njimi predsednik JRZ iz Jesenic in takozvani 'slovenski fantje' iz Jesenic. Eden izmed vodilnih teh tujih prišlecev je bil tudi obdolženec. (...)«⁴⁸

Še ministri so morali pred temi vročimi volitvami braniti svojo čast s tožbami:

⁴⁵ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 78/1938.

⁴⁶ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 139/1939.

⁴⁷ ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 3/1939.

⁴⁸ ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 17/1939.

Ob priliki shoda JRZ 27. 11. 1938 je tovarniški delavec (52) govoril: »Tudi jaz sem enkrat volil klerikalce, sedaj jih pa ne bodem več, ker so kurbe, so me takrat preslepili in sem jim celo prikomandiral pet odbornikov, tistih pet bodem sedaj pregovoril, da bodo šli voliti nasprotno listo. (...) Minister Krek mi je še dolžan pet dinarjev za pismo katerega sem mu pisal, ti ljudje so kurbe, svinje.«

Najprej ga je ovadila seveda policija, »minister za gradbe«, Krek, pa je iz Beograda predlagal kazenski pregon kranjskogorskemu sodišču. Sodišče je uspešnega agitatorja, ki je očitno zamenjal favorita, po § 302 obsodilo na 800 din denarne kazni, pogojno za dve leti.⁴⁹

Bolj na osebni ravni, pa vendar z uporabo politike, je železniški uradnik na vlaku pred pričami zmerjal tožnika, železniškega delavca (28): »Prekleti JRZ, prekleti pes.« Nato pa ga je še klofnil. Po § 297 so ga obsodili na 300 din denarne kazni. Pritožil se je in bil zavržen.⁵⁰

Tudi v naslednjem primeru so se za omembo strankarske funkcije tožnika skrivale povsem osebne zamere, kar se nenazadnje vidi iz povratne tožbe.

Najprej je žganoslikarski mojster (50) tožil uradnika pri glavni zalogi tobaka (43), da mu je v gostilni rekel: »Sedaj je prišel predsednik JNS (jaz sem namreč predsednik občinske organizacije Jugoslovenske nacionalne stranke), velik gospod, mati pa je občinska reva, ima 600.- Din podpore, mi davkoplačevalci plačujemo, ona pa ima sinove, ki so veleposestniki, trgovci, posestniki vile, mati pa podpora vleče, sramota.«

V istem spisu imamo tudi protiobtožbo, da je mojster v odgovor kričal na uradnika: »Jaz tebi ne bom nič odgovarjal, Ti, ki si ničla, ki si manj kakor od bohinjkega dreka dim, ki Te nobeden nič ne spoštuje, nimaš nobenega ugleda, nisi vreden, da bi mi odvezal trakove od čevljev. Ti si en črv, katerega se mi gravža pohoditi. (...)« Nadalje, da je predsednik jeseniških pijancev in da ne bo prišel na občino kot revež, ampak v norišnico.

Prvoobtoženi je bil spoznan za krivega po § 301 in kaznovan s 100 din denarne kazni in sedmimi dnevi zapor, pogojno za eno leto. Drugoob-

toženi je bil prav tako kriv, po § 297, vendar pa je bil v smislu § 298/II oproščen vsake kazni.⁵¹

Naslednji primeri s komunisti, Hitlerjem, Židi, nam tudi predstavljajo duha dobe pred drugo svetovno vojno.

Odvetnik Ivo Štempihar (40) je tožil policijskega agenta (36), ker je le-ta dejal neki odvetnikovi stranki: »Zdaj pa hitro pojdite k Vašemu pravnemu zastopniku, mi se požvižgamo na Vaše pravne zastopnike!«

Po § 297 so policaja obsodili na 500 din denarne kazni, pogojno za dve leti. Po pritožbi je okrožno sodišče znižalo kazen na 120 din, pogojno za eno leto.

Zgodba pa se je začela s tem, da se je policaj v mlekarji z bodočo stranko odvetnika Štempiharja spustil v pogovor in ta je opazila, da ga zaslišuje kot policijski agent. Kasneje je advokat v svoji tožbi zapisal: »Z ozirom na to je P. zahteval od obdolženca, da se izkaže s predpisanim nalogom svojega predstojnika. Obdolženec tega ni mogel storiti, vztrajal pa je pri tem, da mu P. odgovarja na vprašanja, kar je slednji seveda tedaj odklonil. Z ozirom na to je obdolženec odšel s pretnjo, da bo P. naznanil zaradi upora.«

To je tudi storil in P. se je obrnil po pomoč k advokatu Štempiharju, v postopku pa je prišlo do inkriminirane izjave. Štempihar je na razpravi kot priča izpovedal: »Splošno je znano in tako tudi policijskemu komisariatu v splošnem in obdolžencu osebno, da sestavljam jaz pritožbe za krog ljudi, ki jih ima policijski kom. zabeležene kot komuniste med katere je ravno vsled tega tudi mene zapisal. (...)«⁵²

Ko smo že ravno pri odvetniku Štempiharju, omenimo še en njegov primer iz leta 1940, ko je v imenu odpuščenega tovarniškega delavca in posestnika hiše, sicer pa župana Koroške Bele v konfinaciji v Bileci, očital uradniku zlorabo oblasti. Zato je državno pravdnštvo tožilo odvetnika in

⁵¹ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 86/1940.

§ 298/II: »Če je razžaljenec razžalitev vrnil, sme sodišče obe stranki ali eno izmed njiju kaznovati ali pa oprostiti vsake kazni.«

⁵² ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 5/1939.

župana v izgnanstvu. Po § 302 so odvetnika obsodili na 300 din denarne kazni, pogojno za eno leto, župana v izgnanstvu pa so oprostili. Odvetnik se je pritožil in bil zavrnen.⁵³

Naslednji primer pa je odsev predvojne socialne stiske.

Tožnik, tovarniški uradnik, je v tožbi tovarniškega delavca (45) izpovedal: »V Žirovnici je vstopil v vlak obdolženec, ki me je takoj začel ironično nagovarjati in me zmerjati. Med drugim mi je pri tem obdolženec rekel: 'Gospod Č., ponižno prosim, da kakor ste mene in mojo družino spravili ob kruh, da mi ravno tako zopet k istemu pripomorete, kajti bil sem odpuščen (scil. iz službe v tovarni) samo po Vaši zaslugi, saj sem o tem točno informiran, sram Vas bodi, da ste poleg mene pojedli kruh še moji ženi in hčerki in že neštetim drugim.' Nato me je obdolženec še začel psovati in mi je rekel: 'Pes hudičev, hitlerjevc, glej da se izgubiš na ono stran in da ne žreš več našega kruha, zapomni si, kakor si ti mene spravil ob kruh, tako bom jaz tebe, pazi se pred menoj, saj bova še prišla skupaj, dobro te imamo zamerkanega in ako ne boš odletel, te bomo pa mi, saj imaš že dovolj nesrečnih žrtev na srcu, dovolj jih je radi tebe brez kruha in vse to se ti bo maščevalo, pes hudičev, pes, te bom že spravil od Kranjske (scil. iz službe od KID), soseda sva.«

Zmerjajočega so po § 301 obsodili na 300 din denarne kazni, pogojno za eno leto.⁵⁴

Zadnji primer poleg političnega govori tudi o socialnem stanju duha.

Tožnik je bil trgovec (po rodu iz Prekmurja), toženi pa poslovodja (35). Izjava tožnika: »Dne 26. marca sem zvedel, da se je nekako začetkom ali sredi marca obdolženec v svoji trgovini razgovarjal z Lucijo J. o tem, kako v Nemčiji preganjajo jude. V tem govoru je rekla J-va obdolžencu: 'Bog ve, ali je na Jesenicah tudi kak žid?'. Obdolženec pa je odgovoril: 'Seveda je, saj je še tale Jernej.' J-va se je temu začudila, obdolženec pa je še pristavil: 'Ja, res je, res je!'

V pojasnilo navajam, da je Jernej moje vulgo ime za trgovino, ki jo vodim na Gosposvetski cesti.«

Po § 301 so poslovodjo obsodili na 300 din kazni. Iz obrazložitve sodišča: »Očitek, da je zasebni tožilec žid, je vsekakor sposoben, da utegne škodovati časti, dobremu imenu in zlasti gospodarskemu kreditu, posebno ko se izreka glede nekega trgovca. Pri tem je nevažno, kakšen pravni položaj imajo židje po obstoječih zakonih v naši državi, ker je za prestopitev klevete potrebno samo da izrečena činjenica more zmanjšati dobro ime ali gospodarski kredit pri ljudeh. Ljudje pa notorično smatrajo v splošnem žide kot take trgovce, pri katerih bi mogli biti oškodovani.«

Toženi se je pritožil, okrožno sodišče je priziv zavrnilo, je pa kazen spremenilo v pogojno za dve leti. Že sami stroški pa so znesli 960,50 din in še povprečnina 100 din.⁵⁵

OSTALE KLEVETE IN ŽALITVE

V tem podpoglavju sledijo klevete in žalitve, ki niso bile prav pogoste, so pa značilne ali zanimive kako drugače.

Najprej si pogledjmo dva »stanovska« primera, ko so morali svojo čast na sodišču braniti zdravniki in župnika.

V prvem je zdravnik tožil »šolsko vrtnarico« (42), ker mu je očitala, da pri svojih pacientih bolezni zanalašč zavlačuje, da lahko več računa. Spoznana je bila za krivo po § 301 in kaznovana s 500 din denarne kazni.⁵⁶

V drugem primeru je zdravnik tožil zdravnika. In sicer zato, ker je priča v tem postopku z recepti tožnika prosila toženca kot železničarskega zdravnika, da bi kot žena železničarja zdravila z recepta prejela brezplačno, toženec pa ji je rekel, da naj ne hodi k njemu z recepti tožnika in da je on »en šuft«. Sodnik je toženca oprostil. Tožitelj se je pritožil na okrožno sodišče v Ljubljani, ki je prizivu ugodilo, toženca proglasilo krivim po § 297

⁵³ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 15/1940.

⁵⁴ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 96/1939.

⁵⁵ ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 86/1939.

⁵⁶ ZAL, JES-34, t. e. 446, a. e. 1022, del. št. 21/1937.

in ga kaznovalo s 120 din denarne kazni, pogojno za eno leto.⁵⁷

Kaznovani zdravnik pa je tedaj tožil ženo železničarja, češ da je govorila, da se je izrazil o drugem zdravniku, da je »šuft«. Vendar je tožbo še pred razpravo umaknil.⁵⁸

Tudi v zadnjem »zdravniškem« primeru je tožil zdravnik zdravnika. Toženi naj bi materi pacienta dejal: »Če bos boste M. poslušali, bo vaš sin ob letu umrl.« Vendar tožilec ni prišel na obravnavo.⁵⁹

V prvem »župniškem« primeru je moral župnik (58) braniti svojo čast pred posestniško hčerjo (25), ki je širila govorice, da naj bi župnik kazal organistu uradne knjige, iz katerih naj bi bilo razvidno, da sta šli v župniji samo dve dekleti nedolžni v zakon. Obsodili so jo po § 302 na 600 din denarne kazni, pogojno za eno leto. Toženka se je pritožila in sodišče ji je ugodilo.⁶⁰

V drugem primeru je posestnik (63) župniku očital, da v neki dedni zadevi ni izdal popolnega rodovnika. Po § 302 so ga obsodili na 500 din denarne kazni, pogojno za dve leti. Pritožil se je in znižali so mu kazen na 150 din, pogojno za eno leto.⁶¹

V naslednjem primeru so kmečki sinovi (25, 30, 31, 26) leta 1938 štirje proti enemu, pehotnemu podporočniku (27), smelo izražali kleno slovenskost. V Mojstrani jih je namreč podporočnik pozdravil z »Zdravo«, fantje pa nazaj: »Hudič, ne reci 'zdravo', nego 'živijo'«, ter ga začeli zmerjati z vojaško kurbo in mu psovati mater.

Zagovarjali so se, da so od njega le hoteli, da jih pozdravi »s vsklikom 'Živijo' rekoč, saj smo Slovenci«. Po § 302 so obsodili tista dva, ki sta ga zmerjala z vojaško kurbo in »jebem vojašku majku«, na 100 din denarne kazni, pogojno za dve leti. Sodišče pa je oprostilo druga dva, ki naj bi mu rekla, da se ne reče »Zdravo«, ampak »Živijo« – ker

da to ni žalitev državnega vojaškega uslužbenca »v pogledu službenega posla« (po § 302).⁶²

V času pred vojno je bila tudi ušivost predmet žalitve. Že takrat najraje pripisovana južnjakom.

Tako je »graničarski kaplar« tožil ženo finančnega preglednika (33), ker mu je rekla: »Tu su vam deca, jih ne bom več imela, ker ste taka budala, da tužite mojega moža, jaz sem vaše otroke očistila uši.« Po § 297 so jo obsodili na 300 din denarne kazni, pogojno za eno leto.⁶³

Tovarniškega delavca je tožila soproga orožniškega narednika, ker ji rekel z balkona: »Že sedaj so si česali uši, odkar so prišli iz Macedonije.« Vendar je tožbo kasneje umaknila.⁶⁴

V kar precej primerih toženja zaradi žaljenja časti pa so se ljudje »zaleteli«, ker so tožili za domnevne žalitve, ki jih potem na sodišču niso mogli dokazati, bodisi ker ni bilo prič ali ker le-te niso potrdile zgodbe tožiteljev, ali pa ker se je izkazalo, da ni šlo za klevete, ampak za dejstva.

Tako se je s tožbo proti gospodarici prena-glila natakarka in trgovska pomočnica (23), ki je tožila trgovko (31), da jo je na samem zmerjala s smrdljivko, kurbo lažnivo, umazanko, kradljivko, lenobo. Na sodišču sta zmerjanje očitali ena drugi, s pomočjo prič pa je nato prvotna toženka dosegla, da so tožnico obsodili po § 297 na 200 din denarne kazni, pogojno za eno leto. Tožnica se je pritožila na okrožno sodišče, ki pa je pritožbo zavrnilo.⁶⁵

V drugem primeru je lesni trgovec (43) trdil, da ga je tesarski mojster (34) na javni cesti nahrulil: »Čak hudič, glih prav, da sem Te dobil, prekleta baraba hudičeva. V eni uri imaš za biti pri meni, preklet goljuf, samo goljufuješ. Če ne prideš k meni, grem takoj po žandarmerijo.« Priče inkriminiranih besed niso potrdile, toženi je bil oproščen, tožnik pa je moral povrniti vse stroške. Vendar se je tožnik pritožil, okrožno sodišče je

⁵⁷ ZAL, JES-34, t. e. 447, a. e. 1023, del. št. 128/1937.

⁵⁸ ZAL, JES-34, t. e. 447, a. e. 1023, del. št. 130/1937.

⁵⁹ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 28/1938.

⁶⁰ ZAL, JES-34, t. e. 448, a. e. 1024, del. št. 50/1938.

⁶¹ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 122/1938.

⁶² ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 113/1938.

⁶³ ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 182/1939.

⁶⁴ ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 216/1939.

⁶⁵ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 86/1938.

pritožbi prisluhnili in toženega obsodilo po § 297 na 120 din kazni. Stroškov pa je bilo za 1664 din.⁶⁶

V primeru, ko je tovarniški delavec tožil drugega tovarniškega delavca, da ga je obrekoval, da je kalil nočni mir, pa so toženega oprostili, ker se je izkazalo, da je tožnik res razgrajal.⁶⁷

Nadalje so bili zelo pogosti prepiri in posledično tožbe zaradi žaljenja časti med gospodinjami. Poglejmo si dva tipična primera.

V prvem so bile povod za prepir, kot mnogokrat, kure. Najprej je zasebnica (59) spodila s svojega vrta kure soproge tovarniškega delavca (sicer žene podžupana) in ta jo je zato udarila po tilniku in jo zmerjala s tercijalko in švedro.

Vlogi sta nato obrnili. Ko so se otroci igrali s kroti, jim je zasebnica zavpila, da naj jo nesejo v posteljo podžupanje; pri zgornji tožbi, ko ji je rekla, naj ne podi piščancev, da bodo šli že sami, pa ji je rekla »prokleta baba hudičeva, bom pa tebe« in jo je udarila z vejo. Prvo toženo so obsodili na 400 din denarne kazni, drugo pa na 500 din, obe po § 297, pogojno za dve leti.⁶⁸

Zelo značilen je bil tudi naslednji dialog, ko je najprej žena tovarniškega delavca (26) očitala ženi upokojenega železničarja (55): »Kakšno hišo imaš, strgano, umazano, je taka kakor štala, imaš polno pufa, si cel hudič, tvoja hči pa je pol hudiča, zdaj pa imaš kurbo.« Po § 297 so jo obsodili na 400 din denarne kazni.

Vlogi sta tudi zamenjali, ker naj bi zgornja tožnica odgovorila: »Tako si modna in tako fina, da pri Kovačiču ne moreš plačati marelice in niti toliko kredita nimaš, da bi ti jo zaupali. Doma svinjarijo poštelaj, da ne bo otrok skozi okno perje metal.« Vendar pa je bila tokratna tožena oproščena, precej tudi po zaslugi prič, ki so poslušale zgornje izjave.⁶⁹

Za konec predvojnih primerov en tipičen malomeščanski primer, s primernim izrazoslovjem in temo.

Tožnica je bila žena železniškega delavca, toženi pa kavarnar (34), ker ji je poslal pismo z naslednjo vsebino: »Pozivam Vas, da v 24 urah vrnete moji dve sliki /ena je posnetek v uniformi, ki se z njo blati tudi vojaška in kraljevska čast, druga v civilu/, katere sem Vam nekdaj izročil in sicer nepokvarjene, ker ne dopuščam, da bi kaka nič vredna, nekarakterna ksantipa ravнала z njimi kot na primer z mojo poročno, za kar bom pa itak dobil zadoščenje. Ako slik v omenjenem roku ne prejmem, jih bodem zahteval pravnim potom z advokatom.«

Po § 297 so ga obsodili na 350 din denarne kazni, pogojno za eno leto. Pritožil se je, priziv so zavrnil, stroški so znesli 937,50 din.⁷⁰

Primer spora dveh družin je pred sodišče očitno prišel po zaslugi hčerke strugarja (19), zaposlenega na železnici, ki naj bi poročno sliko žene kavarnarja (32) izpostavila na skupnem stranišču z napisom »najgrša ženska na svetu.« Kavarnarjeva žena jo je zato tožila in po § 297 so jo obsodili na 200 din denarne kazni, pogojno za eno leto.⁷¹

Najprej sta se na sodišče po zadoščenje obrnila kavarnar in njegova žena, vendar pa je »nič-vredna ksantipa« udarila nazaj in obe družini sta tako dosegli »pogojno« zadoščenje, odvetniki pa so se zadovoljili s stroški.

Pri vseh navedenih primerih predvojnih sodb smo videli, da so navajali zakon in člen, po katerem je bil nekdo obsojen. V naših primerih so prihajali v poštev členi XXVI. poglavja (Kazniva dejanja zoper čast) Kazenskega zakonika za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev iz leta 1929. Kakor smo lahko videli, je največkrat omenjen § 297, ki je kaznoval žalitev: »Kdor drugega razžali, se kaznuje z zaporom do enega leta ali v denarju do 10.000 dinarjev. Če se je storila razžalitev javno, se kaznuje z zaporom.« Zagrožena kazen za »navadno žalitev« je bila torej zelo visoka, v praksi pa smo videli, da ni presegala niti 500 din, pač pa so znali nanesti stroški, zlasti po prizivih, skupno tudi do 2000 din – kar pa je še vedno daleč od najvišje možne denarne kazni desetih tisočakov.

⁶⁶ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 132/1938.

⁶⁷ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 78/1940.

⁶⁸ ZAL, JES-34, t. e. 449, a. e. 1025, del. št. 139/1938.

⁶⁹ ZAL, JES-34, t. e. 453, a. e. 1029, del. št. 41/1940.

⁷⁰ ZAL, JES-34, t. e. 451, a. e. 1027, del. št. 140/1939.

⁷¹ ZAL, JES-34, t. e. 452, a. e. 1028, del. št. 215/1939.

Klevetanje navadnih državljanov je obsojal, tudi mnogokrat omenjani, § 301: »Kdor izreka ali raznaša o kom karkoli neresničnega, kar utegne škodovati njega časti, dobremu imenu ali gospodarskemu kreditu, se kaznuje kot klevetnik z zaporom najmanj petnajstih dni. Kdor stori to javno, se kaznuje z zaporom najmanj treh mesecev. V obeh primerih obsodi sodišče klevetnika tudi na denarno kazen. (...)«

Člen 302 pa je branil pred žaljenjem in klevetanjem uradne osebe: »Kdor razžali urad ali politično telo ali državnega, vojaškega, civilnega uradnika ali uslužbenca ali predstavnika priznanih ver, razsodnika, častnega sodnika, pričo, izvedenca, tolmača ali prevajalca ali vobče javnega uslužbenca o priliki uradnega poslovanja ali glede uradnega poslovanja vobče, se kaznuje z zaporom ali v denarju, če pa se je storila razžalitev javno, z zaporom najmanj petnajstih dni in v denarju.

Kdor okleveta ista telesa ali iste osebe ob zgoraj označenih okoliščinah, se kaznuje s strogim zaporom in v denarju; če pa stori to javno, se kaznuje s strogim zaporom najmanj enega meseca in v denarju.«

Zagrožene možne kazni so bile torej kar velike, v praksi izrekanе so bile vedno v spodnjem delu možne velikosti, veliko pa je bilo tudi pogojnih kazni. Vedno pa so bili citirani členi zakona, po katerih je bil nekdo obsojen, kar v naslednjih dveh obdobjih, kot bomo videli, ni bila vedno praksa.

Poleg tega, da kazni niso bile visoke, lahko iz spodnje tabele vidimo, da je bilo še pred izrekom kazni veliko odstopov od tožb in še več poravnav, od izrečenih kazni pa še precej pogojnih. Tako da se »glede na rezultate« nekako dobi vtis, da so si ljudje s tožbami zaradi žaljenja časti nenazadnje le bolj grozili. Ponovno lahko ugotovimo, da so še največjo nevarnost (ob preveliki trmi) lahko predstavljali stroški tožarjenja.

Vrsta sodbe, rešitve ⁷²								
leto	odstop od tožbe	poravnava	denar. kazen	zapor. kazen	od izrečenih pogojne kazni	oproščeni	pomiloščeni	brez rešitve ⁷³
1937	1	5	26	4	7	4		1
1938	5	12	31	2	25	10		4
1939	14	18	25	5	22	9	3 ⁷⁴	4
1940	4	4	7	1	4	3		3
1941 ⁷⁵	–	–	–	–	–	–	–	–
skupaj	24	39	89	12	58	26	3	12

Iz naslednjih dveh tabel lahko vidimo, da so tako med tožniki, kot med toženimi, na prvem mestu delavci. Seveda pa moramo imeti pred očmi dejstvo, da gre za kranjskogorski sodni okraj, to je za delavske Jesenice.

Stan tožnikov ⁷⁶												
leto	delavec	obrtnik, posestnik, zasebnik	gospodinja	uradnik	vojak, orožnik, policaj	javni tožilec	zdravnik	mladoletnik	učitelj	sodnik	župnik	odvetnik
1937	13	8	7	6		1	3	2		1		1
1938	22	13	9	11	2	2	1	1	1		2	
1939	22	15	11	6	9	2			1	1		1
1940	2	7	5	3	2	1						
1941 ⁷⁷	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
skupaj	59	43	32	26	14	6	4	3	2	2	2	2

⁷² Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁷³ V spisu ni končne sodbe, rešitve zadeve.

⁷⁴ Ukaz o amnestiji in aboliciji z dne 5. 9. 1939.

⁷⁵ Za leto 1941 ni ohranjenih primerov do okupacije.

⁷⁶ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁷⁷ Za leto 1941 ni ohranjenih primerov do okupacije.

Stan tožencev ⁷⁸									
leto	delavec	obrtnik, posestnik zasebnik	gospodinja	uradnik	vojak, orožnik policaj	zdravnik	mladoletnik	odvetnik	učitelj
1937	18	8	7	5		1	1		1
1938	23	21	10	4	1	1	1		
1939	31	32	8	8	2				
1940	4	11	6	2				1	
1941 ⁷⁹	–	–	–	–	–	–	–	–	–
skupaj	76	72	31	19	3	2	2	1	1

Primerjava med spoloma nam pokaže, da so bili moški večkrat tožniki kot ženske (kot bomo videli, se bo to po vojni obrnilo), še večkrat pa so bili toženi zaradi žaljenja časti.

SPOL ⁸⁰				
leto	TOŽNIKI		TOŽENI	
	moški	ženske	moški	ženske
1937	29	10	30	11
1938	29	30	41	22
1939	43	29	62	22
1940	12	8	14	10
1941 ⁸¹	–	–	–	–
skupaj	113	77	147	65

Ukvarjanje s častjo med vojno (1941–1945)

V vojnem času pričakovano ni bilo prav preveč volje, časa in priložnosti razpravljati o časti na sodišču. Temu primerno je tudi skromno stanje v prvi tabeli o vrsti obtožb.

Vrsta obtožbe					
leto	žaljenje		klevetanje		politično ozadje, povod
	glede spolnosti	ostalo	kraja	ostalo	
1941	3	3	–	–	2
1942 ⁸²	–	–	–	–	–
1943	–	1	3	1	–
1944	1	3	1	–	1
1945 ⁸³	–	–	–	–	–
skupaj	4	7	4	1	3

Največ zadev, s katerimi se je ukvarjalo civilno sodišče, so v prvih dveh zasedbenih letih predstavljale kraje in telesne poškodbe. Potem pa je bilo kraj vedno več, pojavila se je črna borza in kopičenje zalog (Hamsterei). Za samo žaljenje časti so očitno res težko sprožili postopek. Tudi pri vseh primerih telesnih poškodb, ki so se začeli z žaljenjem, oziroma je bilo žaljenje pri tem prisotno, so obravnavali in kaznovali samo telesne poškodbe, ne pa tudi uvodno ali spremljajoče žaljenje.

Sodilo se je »Im Namen des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains!« (V imenu šefa civilne uprave!) Glava spisa pa je nosila odtis štampljke z napisom: »Der Chef

⁷⁸ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁷⁹ Za leto 1941 ni ohranjenih primerov do okupacije.

⁸⁰ Samo kranjskogorski sodni okraj.

⁸¹ Za leto 1941 ni ohranjenih primerov do okupacije.

⁸² Ni podatkov.

⁸³ Za leto 1945 ni ohranjenih primerov do osvoboditve.

Paulin
Gendarmerieposten Assling,
Kreis Radmannsdorf, Krain.

Assling, den 17. Juni 1941. *1*

Tgb.Nr. *299*

1) durch Ref II nicht zu veranlassen.
2) z. d. d. Bagatelldelikt H A F T !

M 29/41

26/6/41

An den

26/6. Kof

Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD.
in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains

in V e l d e s.

Betrifft: Paulin Alois, Körperverletzung.

Bezug: Ohne.

Anlagen: 1.

Eingang	Anl.
<i>26</i>	26 Juni 1941
Bearbeiter:	Aktenzeichen:
	<i>IV. 310/1/41</i>

Personalien:

Paulin Alois, geb. am 13.5.1910 in Gereuth, Kreis Logatec, Unterkrain und dahin zuständig, Slovene, rk., verh., mit Franziska Paulin, geb. Munda, kinderlos, Fabrikarbeiter, in Jauerburg Nr. 253, Gemeinde Assling wohnhaft, hat für seine Frau zu sorgen, 1.600 Dinar, bzw. 80 RM Monatseinkommen, Eltern: Josef und Johanna, geb. Kogovšek, angeblich unbescholten.

Darstellung der Tat:

Der Vorgenannte hat am 17.6.1941 gegen 10 h in seiner Wohnung, nach einem vorausgegangen Streit seine Frau misshandelt und ihr die in der angeschlossenen Verletzungsanzeige angeführten Körperverletzungen zugefügt.

Weiters ist er verdächtig, gegen den Führer beleidigende Äußerungen gemacht zu haben.

Beweismittel:

1) Die Gattin des Beschuldigten Franziska Paulin, 22 Jahre alt, in Jauerburg 253, Gemeinde Assling wohnhaft, erstattete am hiesigen Posten nachstehende Anzeige: " Ich bin mit meinem Gatten Alois Paulin ungefähr ein halbes Jahr verheiratet, doch vertragen wir uns nicht gut. Wegen einer Kleinigkeit hat er mich schon einmal geschlagen. 3mal hat er mich schon aufgefordert, von ihm fort zu gehen. Heute gegen 10 h beabsichtigte er zum Gemeindeamte nach Assling zu gehen, um einen Bezugschein für einen Schuhdoppeler zu holen. Ich bemerkte ihm, er wird keinen Bezugschein bekommen, weil noch bedürftigere Personen vorhanden sind. Hierauf wurde mein Mann ausfällig, schimpfte das es jetzt keine Ordnung mehr gebe. In seinem Zorn fiel er über mich her, versetzte mir mit der Faust mehrere Hiebe ins Gesicht und mit den Schuhen mehrere Tritte

gegen die Füße und Hüften. Schliesslich würgte er mich noch am Halse. Ich verspürte heftige Schmerzen und muss ärztliche Hilfe in Anspruch nehmen.

Bemerken will ich noch, dass mein Mann am 14.6.1941 abends in der Küche unserer Wohnung die Aeusserung machte, der Führer sei ein Pusserant und ^{ich} könne einmal nach Veldes kommen und mich dort pusserieren lassen. Ausser mir hat dies niemand gehört."

Die Verletzte wurde auf Veranlassung des erhebenden Gend. Bezobw. Christian Wastian vom Arzt Dr. Martschitsch aus Assling untersucht, der die im angeschlossenen ärztlichen Zeugnis angeführten Verletzungen feststellte.

Der Beschuldigte selbst weiss oberhalb der rechten Augenbraue und am linken aeusseren Knöchel des Fusses leichte Hautabschürfungen auf, die ihm seitens seiner Frau in der Abwehr zu - fügt worden sein dürften.

Wegen der gemachten beleidigen^{den} Aeusserung gegen den Führer wird gegen Paulin eine Separatanzeige an die Geheime Staatspolizei erstattet werden.

Begründung der Festnahme:

Der Beschuldigte wurde wegen Verdacht des Verbrechens nach dem Geheimtückegesetz und wegen grober Misshandlung seiner Frau festgenommen und befindet sich im Polizeiarrest Assling in ^{verdächtig} Gewahrsam.

Angaben des Beschuldigten :

Paulin gab an: "Als ich heute gegen 10 h meine Gattin zum Gemeindeamt Assling schickte, um einen Bezugschein für einen Sonuhdoppler zu holen, sagte sie "Leck Arsch". Wegen dieser Bemerkung versetzte ich ihr eine leichte Ohrfeige. Sie ihrerseits erfasste einen Schuh und schlug mir damit ins Gesicht und gegen den Fuss. Daraufhin habe ich ihr noch ein paar Stösse versetzt. Ich erlitt während dieser Auseinandersetzung Verletzungen oberhalb des rechten Auges und am linken Fuss.

Die Behauptung meiner Frau, ich hätte den Führer einen Pusseranten genannt und sie nach Veldes gehen geheissen, um sich vom F. pusserieren zu lassen, ist eine Lüge."

Gesehen:

Postenführer:

Wastian
Bezobw.d.Gend.

der Zivilverwaltung/ für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains/ Beauftragter für das Rechtswesen in Assling» (pooblaščenec za pravosodje na Jesenicah).

Členov citiranih zakonov največkrat ni navedenih, izjema pa so na primer prometne nesreče, kjer so vedno citirali, da je šlo za prekršek glede varnosti življenja po »§ 6 a der 1. VO. d. C. d. Z. v. 24. 4. 1941⁸⁴« in kaznovanje po §§ 5 in 6 omenjene odrebe. Tudi pri kaznovanju hazarderjev je navedeno samo, da so krivi prestopka (Öbertretung) zoper javno moralo, brez členov.

Sodili so po starem avstrijskem kazenskem zakoniku iz leta 1852, še vedno veljavnem v Avstriji (z nekaj spremembami iz leta 1937, glede varstva plodu) – RGB, 1852, XXXVI/117; str. 493–591.

Sicer pa si kar pogledjmo, za kaj je bilo vendarle tudi med vojno braniti čast pred sodiščem. Najprej žalitve, pri katerih je zaradi zelo malo (ohranjenih) primerov v tem obdobju težje realno oceniti, koliko je bilo »spolnih« žalitev več kot ostalih. Zato si oglejmo žalitve kar po vrsti, v kronološkem zaporedju.

Septembra leta 1941 so tovarniški delavci v gostilni igrali marjaš in eden je drugega ozmerjal z lumpom in barabo ter mu grozil. Zmerjani je iskal zadoščenje na sodišču in se zadovoljil z opravičilom ter desetim markami za dobrodelne namene (Rdeči križ ali NSV).⁸⁵

V naslednjem primeru iz tega leta je gospodinja (29) zmerjala tožnico zasebnico, »da je najslabše dekle pod 20 leti, da ima fante samo zato, da jih izrabi in jih takoj pusti, ko dobi premožnejšega«. Njen mož, mizar (31), pa je dekle dvakrat močno udaril. Njega so spoznali za krivega lahke telesne poškodbe in ga obsodili na štiri dni zapor in povrnitev stroškov (brez navajanja členov). Proti gospodinji pa so ustavili postopek zaradi žaljenja časti, ker je izrekla žaljive besede v napadu ljubosumja in ker je na glavni obravnavi izjavila, da proti tožnici ne bo več izvajala sovražnih dejavnosti – zato se je zdel sodišču nadaljnji pregon nepotreben in je postopek ustavilo.⁸⁶

Za leto 1942 ni ohranjenih spisov, iz leta 1943 pa pravzaprav samo ena »navadna« žalitev (druge so bile vse klevete glede kraje). In sicer je najemnik lekarne, Nemec pristojen na Slovaško (43), tožil lekarnarja, ker ga je le-ta v sporu klofnil pred pričami.⁸⁷

V letu 1944 je tožnica tožila gospodinjo (32), da jo že leta nadleguje in zmerja, oni dan pa da jo je spet zmerjala s kurbo in črno ženo ter jo tepla. Poravnali sta se.⁸⁸

Tovarniški delavec je tožil žensko, ki ga je zmerjala s komunistom. Z njenim obžalovanjem sta se poravnala.⁸⁹

Poštarica je tožila ženo prevoznika, da le-ta vedno, kadar jo sreča (v javnosti), pljune pred njo. Na razpravi je tožena obžalovala svoje dejanje in se zavezala plačati deset mark za Rdeči križ in stroške.⁹⁰

Žena železničarskega inšpektorja je tožila pisarniško uslužbenko, ker jo je zmerjala z nemško kurbo, vendar so jo obsodili samo zaradi zmerjanja s kurbo. Bili sta si že dalj časa v laseh; toženo so kaznovali z osem dnevnim zaporom.⁹¹

Kuhar je tožil svakinjo, ženo tovarniškega delavca, ker ga je zmerjala s hrvaško svinjo in mu grozila z nožem. Postopek je bil zaradi nepomembnosti ustavljen.⁹²

Dve gospodinji, sosedi v hiši sta se spričkali in ena je drugo ozmerjala z usrano sodrgo in jo klofnila. Na razpravi se je klofutarica obvezala, da bo pustila nasprotnico v prihodnje pri miru in da bo plačala 50 mark za KWHW, stroške tožnice de-

⁸⁴ Gre za odredbo, zadevajočo javno varnost na zasedenih ozemljih (*Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains*, z dne 24. aprila 1941).

Člen 5: »Kdor se protivi tem določbam, se kaznuje s denarno kaznijo ali z zaporom, v težjih slučajih s smrtjo.«

Člen 6: »Posebno hudo se kaznujejo: a) hudodelstvo, pregreški in prestopki zoper življenje in lastnine. (...)«

⁸⁵ ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 13/1941.

⁸⁶ ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 21/1941.

⁸⁷ ZAL, JES-34, t. e. 455, a. e. 1032, del. št. 10/1943.

⁸⁸ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 2/1944.

⁸⁹ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 6/1944.

⁹⁰ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 35/1944.

⁹¹ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 37/1944.

⁹² ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 42/1944.

set mark in stroške zdravniške preiskave štirinajst mark.⁹³

Pri klevetah pa kljub maloštevilnim primerom izstopajo obdolžitve kraj. Poglejmo si jih.

Leta 1943 je kuharica tožila pomožnega delavca (58), zaposlenega pri isti firmi, ker jo je pred pričami obtožil, da je kradla. Na javni obravnavi je besede »vzel nazaj«.⁹⁴

Zanimiv je primer, ko je moral župan Mojstrane na sodišču braniti čast, ker ga je prodajalka (19) obtožila, da je v trgovini pri Čufarju na Jesenicah že dvignil bencin za orožnike na Dovjem.⁹⁵

Ekonom pri firmi je tožil kurjača na železnici, ker je gostilničarki očital, da nosi plašč iz blaga, ki naj bi ga tožnik ukradel pri svoji firmi. Na razpravi je toženi izrečene besede obžaloval in se zavezal na svoje stroške v Karavanken Bote objaviti preklic v nemščini in slovenščini ter seveda nositi stroške postopka.⁹⁶

Gostilničar na Jesenicah je tožil odvetnika iz Beljaka, ker ga je na razpravi na sodišču obtožil, da je kradel in to dvakrat ponovil.⁹⁷

Zaradi izjav na sodišču je tožil tudi advokat notarja. Oktobra 1943 naj bi mu po končanju neke razprave na hodniku sodišča dejal, da je laž, kar je rekel na razpravi. Čez leto dni so na uradnem sodišču v Radovljici postopek ustavili, ker je bila krivda toženca neznatna, čast tožnika pa ni bila grobo prizadeta.⁹⁸

Uslužbenec pri železnici je tožil tesarja (36) in njegovo ženo (41), ker sta ga obtožila kraje. Sodnik je ugotovil: »Aus der Verhandlung ergibt sich, dass es sich um den typischen Streit zwischen 2 Frauen handelt und dass die beiden Frauen einander nichts schuldig geblieben sind.« Ker se tožena ni bila pripravljena opravičiti, jo je obsodil na globo dvajsetih mark v dobro NSV in povrnitev stroškov tožniku.⁹⁹

Gornji gospodinji sta bili očitno sprti na smrt in sta prežali na vsako priložnost, da jo zagodeta ena drugi. Ko je namreč »železnica« obležala za angino, jo je »tesarica« nemudoma ovadila orožništvu, češ da je naredila splav, kar so orožniki prišli tudi preverit. Za to nesramnost je prva tožila drugo, vendar so na razpravi orožniki izpovedali, da je bila ovadba anonimna in toženo so oprostili.¹⁰⁰

Za današnji čas pa so najbolj zanimivi primeri s političnim pridihom, za tedanje udeležence pa so bili prej boleči kot zanimivi.

V prvem sta se spričkali in stepli dve delavski gospodinji in ena je drugo tožila zaradi telesnih poškodb. Na razpravi pa je priča vedela povedati (poleg drugega), da je bila tožnica, kot pogosto, pijana in da je izjavljala protinemške izjave kot, »živela Jugoslavija«, »proč z Nemci«. Tožena je dodala, da ji posoja denar za pijačo, če pa ne, da je hudo, in da jo je dan poprej tožnica ozmerjala z nemško kurbo, ker je gledala skozi okno nemške vojake, ki so korakali na ulici.

Zadeva je bila prijavljena na orožniški postaji in tam so zapisali, da bodo o njenih izjavah v političnem pogledu poročali Gestapu. Glede obtožbe telesne poškodbe pa so toženo oprostili.¹⁰¹ Zna biti, da so prave telesne poškodbe tožnici šele sledile.

V drugem primeru pa je mlada žena (22) moža, tovarniškega delavca (31), verjetno potunkala globlje, kot je mislila. Leta 1941 sta bila poročena pol leta, pa se nista razumela, zaradi malenkosti jo je že enkrat pretepel in ji že trikrat dejal, da naj se pobere proč. Tistega dne, ko ga je ovadila, pa jo je pretepel, da je morala k zdravniku. Za konec svoje obtožujoče izjave je še povedala, da je 14. 6. 1941 zvečer v kuhinji njunega stanovanja izjavil, da je firer en buzerant in da naj gre kar na Bled, da jo bo tam »pobuzeriral« (mož je v zagovoru seveda trdil, da je to navadna laž). Tega da ni slišal nihče drug kot ona.

Glede telesne poškodbe (imela je zdravniško potrdilo o podplutbah in odrgninah) je bil mož spoznan za krivega in mu je bil podeljen strog

⁹³ ZAL, RAD-13, t. e. 731, a. e. 1049, del. št. 43/1944.

⁹⁴ ZAL, JES-34, t. e. 455, a. e. 1032, del. št. 11/1943.

⁹⁵ ZAL, JES-34, t. e. 455, a. e. 1032, del. št. 31/1943.

⁹⁶ ZAL, JES-34, t. e. 455, a. e. 1032, del. št. 38/1943.

⁹⁷ ZAL, JES-34, t. e. 455, a. e. 1032, del. št. 46/1943.

⁹⁸ ZAL, RAD-13, t. e. 732, a. e. 1050, del. št. 46/1944.

⁹⁹ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 13/1944.

¹⁰⁰ ZAL, JES-34, t. e. 456, a. e. 1033, del. št. 33/1944.

¹⁰¹ ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 35/1941.

ukor. Obrazložitev: Glede na § 419 öst. St. G.¹⁰² so povabili oba zakonca na razgovor in žena je izjavila, da sta se z možem ponovno spravila in da ne vztraja pri kaznovanju moža, zato so mu v interesu ponovno vzpostavljenega zakonskega miru podelili samo strog ukor. Vse bi se torej lahko končalo povsem nedolžno, kar pa se zanj gotovo ni, saj so glede žaljive izjave o firerju podali ločeno prijavo na Gestapo.¹⁰³

Povsem politične pa so bile izjave na Dunaju rojenega inženirja (51), sicer nemškega državljanja, ki ga je za njegove izjave prijavila kar oblast (öffentliche Anklage). Proti državi je govoril večkrat in njegove izjave so bile:

- če država propade, bomo videli, kako so firer in njegova družba goljufali ljudstvo, potem se bomo morali sprijazniti s komunizmom, saj to je končno tudi oblika oblasti;
 - mi smo tukaj popolnoma nepotrebni, kup blata, katerega je napravil Adolf Hitler, ki bo tako v štirih tednih razpadel;
 - povejte mi, kdaj bo razpadla ta usrana država;
 - bolniki, bolni na pljučih, morajo na fronto, dočim SA nobenega ne odda na fronto;
 - »dne 15. marca 1944 je v pisarni ob navzočnosti tujerodnih nastavljenecv pripovedoval dovtip, da je Nemčija na Anglijo in Ameriko stavila ultimat, da takoj ustavi napade iz zraka, ker bo v nasprotnem slučaju dr. Göbels na velikonočni ponedeljek držal en povračilni govor.«
- Obsodili so ga na dve leti strogega zapora.¹⁰⁴

Za konec pa še tipičen okupacijski primer:

Delavka je tožila nemškega vojaka iz Celovca, da ji je obljubljal poroko in jo tako zapeljal v spolne odnose, ni pa vedela, da je že poročen in ima dva zakonska otroka.¹⁰⁵

Da je bilo ukvarjanje s (civilno) častjo med vojno nekako odvečno, nam pokažejo tudi rešitve ohranjenih primerov, kjer imamo izrečeno samo po eno denarno in eno zaporno kazen, ostalo so poravnave, odstopi ali oprostilni primeri; dostikrat pa so primeri ostali tudi nerešeni, odloženi, brez končne rešitve.

Vrsta sodbe, rešitve						
leto	odstop od tožbe	poravnava	denarna kazen	zaporna kazen	oproščeni	brez rešitve ¹⁰⁶
1941	–	2	–	–	2	2
1942 ¹⁰⁷						
1943	2	–	–	–	–	3
1944	–	4	1	1	1	1
1945 ¹⁰⁸	–	–	–	–	–	–
Skupaj	2	6	1	1	3	6

Stan tožnikov in tožencev ne pove kaj posebnega, najmočnejše sta bila v obeh kategorijah (še vedno) zastopana delavec in gospodinja.

¹⁰² Člen 419 avstrijskega kazenskega zakonika iz leta 1852: »Ako en zakonski družec z drugim (...) gerdo dela, je treba oba poklicati, in po tem ko se je hudo ravnanje preiskalo, je zakonskega, ki je z drugim gerdo delal, ostro pokregati; po okolšinah ga je treba z zaporom od enega tedna do treh mesecev in pri ponovljenju s poostrenjem zapora kazniti. Vendar je družetu, s katerim se je hudo ravnalo, na voljo pušeno, za zlajšanje in celo tudi za odpuščenje kazni prositi, na kar bo sodniku vselej, kakor gre, gledati.«

¹⁰³ ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 29/1941.

¹⁰⁴ ZAL, RAD-13, t. e. 731, a. e. 1049, del. št. 34/1944.

¹⁰⁵ ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 2/1941.

¹⁰⁶ V spisu ni končne sodbe, rešitve zadeve.

¹⁰⁷ Ni podatkov.

¹⁰⁸ Za leto 1945 ni ohranjenih primerov do osvoboditve.

Stan tožnikov				
leto	delavec	gospodinja	obrtnik, posestnik, zasebnik	uradnik
1941	2	3	1	
1942 ¹⁰⁹				
1943	1		2	2
1944	2	3		2
1945 ¹¹⁰	–	–	–	–
Skupaj	5	6	3	4

Stan tožencev						
leto	delavec	gospodinja	obrtnik, posestnik zasebnik	uradnik	vojak, orožnik policaj	odvetnik
1941	2	2	1		1	
1942 ¹¹¹	–	–	–	–	–	–
1943	3		1			1
1944	1	6	1	1		
1945 ¹¹²	–	–	–	–	–	–
Skupaj	6	8	3	1	1	1

V spolni razdelitvi pa rahlo vodijo ženske pred moškimi – verjetno enostavno zato, ker jih je bilo pač več doma in ker so se moški močneje zavedali resnosti položaja, da se v nevarnih časih pač ne gre izpostavljati zaradi malenkosti.

SPOL				
leto	TOŽNIKI		TOŽENI	
	moški	ženske	moški	ženske
1941	1	5	3	3
1942 ¹	–	–	–	–
1943	4	1	4	1
1944	3	5	1	7
1945 ²	–	–	–	–
Skupaj	8	11	8	11

Žaljenje časti po drugi svetovni vojni (1945–1950)

Vojni čas je z vsem svojim dogajanjem pustil močne sledove na ljudeh in njihovih medsebojnih odnosih. To se je seveda odražalo tudi v očitkih in žalitvah, ki so si jih ljudje izmenjevali in zaradi katerih so se tožarili po vojni. Žalitve in klevete glede medvojnega zadržanja so postale pomembna kategorija obtoževanja. Ljudje so si tako očitali izdajanje in sodelovanje z okupatorjem, nasprotovanje osvobodilnemu boju, zadržanje v koncentracijskih taboriščih, vsakdanje so bile »švabske kurbe«, ¹¹⁵ po drugi strani pa je bilo tudi precej očitajanje nasilne mobilizacije v partizane in likvidacij s strani partizanov.

¹⁰⁹ Ni podatkov.

¹¹⁰ Za leto 1945 ni ohranjenih primerov do osvoboditve.

¹¹¹ Ni podatkov.

¹¹² Za leto 1945 ni ohranjenih primerov do osvoboditve.

¹¹³ Ni podatkov.

¹¹⁴ Za leto 1945 ni ohranjenih primerov do osvoboditve.

¹¹⁵ Žaljivke z očitanjem pretiranega razdajanja ljubezni na germanofilski podlagi so očitno akutne še v najnovejši dobi: »Z izrečenimi besedami (nemška kurba, nemška svinja, prasica), navedenimi v opisu dejanja v izreku sodbe sodišča prve stopnje, je obdolženec podal negativno vrednostno sodbo o zasebni tožilki ter jo s tem razžalil. (Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, I Kp 1045/99).« Primer sodne prakse je naveden iz: Mitja Deisinger, Kazenski zakonik s komentarjem. Posebni del. Ljubljana, 2002, str. 185. Res pa moramo opozoriti, da brez vpogleda v omenjeni spis ne moremo reči, da bi žalitev z »nemško kurbo« koreninila v obdobju druge svetovne vojne.

Primerov žaljenja in klevetanja s političnim ozadjem je razmeroma malo, ker so izjave in dejanja te vrste kaj hitro prerasla v dejanja zoper javni red in mir in tako ne sodijo več v »našo« kategorijo. Tu so ostali le bolj »nežni« primeri.

V kategoriji žaljenja spet močno vodi ljubezen pred ostalimi žaljivimi domislicami, pri klevetah pa so očitki kraje daleč najštevilnejši povodi za razžalitev.

Vrsta obtožbe						
leto	žaljenje		klevetanje		politično ozadje	očitki glede medvojnega zadržanja
	glede spolnosti	ostalo	kraja	ostalo		
1945	1	5	2	1	3	19
1946	13	21	14	13	11	61
1947	14	10	17	7	11	31
1948	14	15	12	10	4	13
1949	9	7	15	4	5	8
1950	23	33	21	19	4	12
skupaj	74	91	81	54	38	144

OČITKI GLEDE MEDVOJNEGA ZADRŽANJA

Že iz tabele je razvidno, da je primerov žaljenja glede medvojnega zadržanja veliko, zato si bomo tu pogledali le tiste, ki so zanimivi še zaradi nečesa drugega, namreč zaradi načina sojenja, obrazložitev sodb. Kot bomo videli iz primerov prvih dveh povojnih let, je znalo sodišče razsojevati izrazito »v duhu časa.« Zakonov in členov, po katerih je bil nekdo obsojen, v sodbah sprva sploh ne navajajo, kasneje, ko so dobili splošni del kazenskega zakonika,¹¹⁶ so v nekaterih sodbah začeli navajati »z uporabo člena«, posebni del kazenskega zakonika, kjer so svoje poglavje dobila tudi dejanja zoper čast in dobro ime, pa je izšel šele leta 1951.¹¹⁷

Pa si poglejmo.

V prvem primeru je javni tožilec ovadil posestnika (63), ki je v uradu krajevnega odbora govoril, koliko ima škode od partizanov in koliko so mu ti pokradli, »dalje je istotam zmerjal vojnega invalida, ko je ta vršil posle po naročilu krajevnega odbora, da je proklet smrkavec in da naj se pobere ven«. Zaradi klevete in razžalitve so ga obsodili na 45 dni odvzema prostosti in 1000 din denarne kazni oziroma na 20 dni prisilnega dela brez odvzema prostosti ter na 300 din povprečnine.

Iz obrazložitve sodbe: »Kot nevzgojen starokopitnež in z ozirom na njegovo ponašanje lahko trdimo, da nasprotnik OF pokreta, je blatil partizansko vojsko – razumljivo – a zato tem bolj obsojanja vredno. Spoštovanje pridobitev osvobodilne vojne in njih prvoborcev je potrebno, če ne drugače, vsem takim ljudem vcepiti s silo zakona. To zahteva čas in vse napredno delovno ljudstvo. (...)«

Denarne zadeve (kazen, povprečnino, stroške kazenskega postopanja) je kmet nato plačal, sedet pa ni šel, ampak je predlagal zdravniška spričevala in prosil za pomilostitev. Predsedstvo prezidija Ljudske skupščine LRS (predsednik Josip Vidmar), ga je nato leta 1948 deloma pomilostilo, s tem da mu je oprostilo 45 dni zapore.¹¹⁸

¹¹⁶ Ur. l. FLRJ, 106/1948, str. 1465–1474.

¹¹⁷ Ur. l. FLRJ, št. 13/1951, str. 185–224.

Tukaj bi omenil še bolj arhivistično zanimivost, da je jeseniško okrajno sodišče po vojni za zadeve časti skoraj dosledno uporabljalo za ovoj spisa medvojnega nemške obrazce »Nr. 176 Kassenanweisung für die Auszahlung von Sachverständigengebühren«, iz navadnega, tankega papirja. Za »resne« kazenske zadeve pa prav tako nemške mape, vendar trdnjše, kartonaste »Nr. 53 b Aktendeckel für Sachen des Registers U«.

¹¹⁸ ZAL, JES-34, t. e. 459, a. e. 1042, del. št. 25/1945.

Iz naslednjega primera izvemo, da je pomemben namen, ne pa toliko sredstva.

Tokrat je bil tožnik trgovec in sekretar krajevnega odbora OF, toženi pa kajžar (71). Na množičnem sestanku se je namreč oglasil, da ni prav, da tožnik kandidira v krajevni NOO, ker da je med okupacijo sodeloval z Nemci: »Ti pa kar tiho bodi, ker si sodeloval z okupatorjem in si še danes okupator!« Ker je toženi svoje besede dokazal, so ga oprostili, tožnik se je pritožil in bil zavržen.

Iz obrazložitve sodbe: »Po obtoženem in pričah doprinešeni dokazi tedaj v zadostni meri ovirajo objektivno neresničnost, ki je pogoj in bistveni sestavni del kaznivega dejanja klevete in je smatrati 'exceptio veritatis' toženca kot uspešno izveden.

Pa tudi, če bi bilo obtoženčevo dejanje samo na sebi protipravno, ga kot takega v konkretnem primeru ne bi bilo mogoče smatrati. V ožigosanju take vrste, ki ne vsebuje nobenih drugih žalivk in upoštevajoč, da je bilo izvršeno dejanje na množičnem sestanku kot dostojna kritika, niti ni zazreti potrebne zavestne objektivne in subjektivne protipravnosti.

Sodelovanje z okupatorjem je izraz, ki se ga ljudstvo v svoji preprostosti splošno posluhuje. Sodišče smatra, da je pri stvari važen, ne toliko izraz sam, kot interes, katerega je imel obtoženec namen ščititi. Ta interes – skrb, da pridejo v krajevni odbor najboljši iz ljudstva – je pretežnejši od interesa zas. tožitelja – pravica do spoštovanja. Vsled navedenega je smatrati, da obtoženec ni imel namena zas. tožitelja niti žaliti.«¹¹⁹

Še bolj krepka pa je ugotovitev, da je sodišču lahko ljudski glas zakon.

Železniški uradnik je tožil ključavničarja pri železnici (21), ker je le-ta na masovnem sestanku izjavil, da ga je tožitelj med okupacijo v Celovcu napadel s psovko »Windischer Hund«. Takrat so (bodočemu) tožencu verjeli in (bodoči) tožnik zaradi tega tudi ni bil sprejet v službo. Sodišče je toženega najprej oprostilo in »dalo zasebnemu tožilcu nasvet, naj si išče zadoščenja, če ga kakorkoli zasluži, pred maso svojih bivših stanovskih tovarišev, ne pa pred sodiščem in neoborožen s proti-

dokazi. Ljudskemu sodišču je ljudski glas – v tem slučaju masovni sestanek – zakon.«

Tožnik se je pritožil in okrajno sodišče je moralo o zadevi razpravljati drugič, pod predsedovanjem drugega sodnika. Tudi tokrat je obdolženca oprostilo, češ da tožniku ni uspelo dokazati, da inkriminiranih besed ni izrekel.

Tožnik se je ponovno pritožil in sodišče je o zadevi razpravljalo tretjič, pod predsedovanjem tretjega sodnika. Takrat je zadevo izpeljalo bolj profesionalno, tudi z zaslišanjem prič tožnika in spoznalo toženca za krivega ter ga obsodilo na mesec dni zapor in 1000 din denarne kazni, povračilo stroškov postopanja in 1000 din povprečnine. Ugotovili so, da je bil tožnik takrat, ko naj bi izrekel inkriminirani besedi obtožencu zaradi revmatizma dalj časa odsoten iz službe in tega torej ni mogel storiti. To je uspelo sodišču tudi dokazati, v prejšnjem razsojanju pa so verjeli zgolj na besedo »tovarišem«, pri katerih tožnik zaradi svoje pedantnosti ni bil priljubljen.¹²⁰

Ko pa je okrajno sodišče le šlo predaleč v svojih razlagah, ga je dostikrat na bolj realna pravna tla vrnilo okrožno sodišče po pritožbeni vlogi.

Nameščenec KID (40) je tožil gospodinjo (36), ker mu je rekla »svinja«. Kričal naj bi nanjo, da mora biti okno zaprto, ona pa mu je »pod utisom negativnega zadržanja zasebnega tožitelja med okupacijo zabrusila v obraz v krivdoreku navedeno žaljivko«. Najprej jo je sodišče oprostilo in tožniku naložilo plačilo stroškov postopanja in povprečnino 3000 (!) din.

Razlaga sodnika: »Žaljivka, ki jo je obt. izrekla proti zas. tožitelju, je brezdvomno kot taka kazniva, kajti predmet zaščite časti je objektivna čast, torej povprečno spoštovanje, ki ga človek uživa pri ljudeh. Jasno je tudi, da pri takih vrstah razžalitev po bivših pravnih predpisih dokaz resnice ni bil dopusten. Toda dosedanja praksa je dokazala, da so danes za razžalitve posebno občutljivi ljudje, katerih zadržanje med okupacijo ni bilo v skladu z načeli vsakega zavednega Slovenca in so prav ti ljudje tisti, ki si hočejo pri sodišču s tožbami oprati svojo čast, ki so si jo med okupacijo omadeževali. Ne sme se namreč prezreti, da v večini ta-

¹¹⁹ ZAL, JES-34, t. e. 459, a. e. 1042, del. št. 34/1945.

¹²⁰ ZAL, JES-34, t. e. 460, a. e. 1043, del. št. 100/1945.

kih slučajev nastopajo kot obtoženci preprosti, a poštene ljudje, ki so ravno radi svoje neuklonjive zavednosti za časa okupacije morali prestati veliko žrtev. Če torej upoštevamo na eni strani rafinirane tožnike, ki so si znali med okupacijo ustvariti položaj in na drugi strani preproste, navadne tudi neizobražene obtožence, ki so med vojno često po zaslugi domačinov močno občutili okupatorjevo peto, potem je vsekakor oprostilna sodba takih obtožencev edino pravilna in pravična, če že ne s pravnega, pa prav gotovo iz etičnega vidika z ozirom na izredne prilike povojnega stanja.

Sodišče se je pri razsodbi predmetnega slučaja opiralo na zgoraj navedene načelne ugotovitve. Obtoženka navaja namreč v svojem zagovoru, da je bil zas. tožitelj med okupacijo Blokvalterja in je kot tak prišel večkrat k njej nadzorovat v kuhinjo. Pobiral je od nje tudi socialne prispevke, čeprav je vedel, da je gmotno slabo situirana. Nasprotno pa ni hotel izposlovati njeni hčerki čevlje, čeprav je imel z ozirom na njegovo funkcijo možnost. Nadalje navaja obtoženka, da je zahteval zas. tožit. le od nje, da zapre okno, dočim je sosedla lahko sušila pri odprtem oknu. Vse to ji je dalo povod, da je izrekla inkriminirane žaljivke. Pripominja pa tudi, da bi bilo najbolj pravično, ako bi se zadeva obravnavala na masovnem sestanku, kjer bi ljudstvo odločilo ker dobro pozna obe stranki. Zas. tožit. pa se je z ozirom na izjavo ljudskega tožilca raje zatekel na sodišče. (...)

Zas. tožit. pobija trditve obtoženke in izpove, da je bil prisiljen prevzeti funkcijo Blokvalterja. To pa je običajni izgovor vseh onih, ki so se iz oportunitizma udinjali okupatorju in mu zvesto služili, dočim so množice delovnega ljudstva bile zapostavljene, trpele po taboriščih in zaporih. Sodišče se ni moglo ozirati na izjave in podpise, ki jih je pobral zas. tožit. pri raznih strankah, in jih predložil sodišču kot dokaz svoje neoporečnosti za časa okupacije. Za sodišče je namreč merodajna njegova karakteristika, izdana od strani linije OF, ki jo je sodišču predložil preizk. odsek na Jesenicah. Prav z ozirom na to karakteristiko je sodišče brez pridržka poklonilo izpovedbam obtoženke verodostojnost, vsled česar je oprostilna sodba iz zgoraj navedenih razlogov zadostno utemeljena in umestna.

Ostali izreki v sodbi pa temelje na veljavnih zakonskih predpisih.« Glede na zgornje izvajanje nam zadnji stavek zveni kar nekam cinično.

Tožnik se je pritožil in v novi sodbi so toženo spoznali za krivo, a so jo oprostili vsake kazni, povrniti je morala le stroške postopanja, povprečnine so jo oprostili.

Iz razlage te sodbe: »(Obdolženka) navaja, da je zasebni tožitelj med okupacijo vršil dolžnost Blokwalterja, ki pa jo je opravljal pretirano vestno. (...) Te navedbe obdolženke pa niso v ničemer dokazane. (...) Nedvomno je, da je obdolženka z inkriminirano žaljivko razžalila zas. tožitelja, vsled česar je krivdorek z ozirom na njeno lastno priznanje utemeljen.

Baviti se je tedaj le še z vprašanjem kazni. Po obstoječih predpisih velja načelo, da sme sodišče žaljivca oprostiti kazni, ako da razžaljenec s svojim nedostojnim nastopanjem ali morda s kaznivim dejanjem neposredno sam povod, da ga obdolženec razžali. (...) Obdolženka je pri zadnji razpravi tudi uvidela nepravilnost svojega dejanja, ter ga je obžalovala, vsed česar smatra sodišče z ozirom na zgoraj navedene okoliščine oprostitev kazni za umestno. (...)

Poglejmo si še razlago iz rešitve pristojnega pritožbenega sodišča, ljubljanskega okrožnega: »Prvostopno sodišče se nato bavi z zadržanjem zasebnega tožitelja za časa vojske. Vsa sodba izzveni končno v to, da zasebnemu tožitelju radi svojega političnega zadrževanja za časa vojne, ne gre zaščita. Sodišče torej odvzema via facti zasebnemu tožitelju čast, ne da bi bilo v konkretnem primeru pozvano, da o tem razsoja. (...) S tako sodbo, kot je prvostopna, se daje le možnost neomejenih napadov na čast zasebnega tožitelja. (...) Sodišča obnavljajo s svojimi sodbami družbeno življenje in medsebojne odnose posameznikov do družbe. Te svoje naloge se morajo zavedati, ker je baš to njihova funkcija ljudske oblasti. (...)«¹²¹

Krasen primer povojnega delovanja sodišč, je tudi naslednja razsodba.

Trgovski pomočnik (35) je tožil elektrikarja (27), ker naj bi ta grozil s pištolo, da bo vse postreljal ter žalil in klevetal tožnika, da v Dachauu že ni bil interniran zaradi podpiranja OF. Sodišče je toženega oprostilo.

¹²¹ ZAL, JES-34, t. e. 460, a. e. 1043, del. št. 119/1945.

Iz razlage sodnika: »Kar se pa tiče inkriminiranih žaljivk, je sodišče poleg obtoženčevega zagovora, da jih ni izrekel, upoštevalo tudi sledeče ugotovitve. Spor med obtž. in tožnikom je nastal zato, ker se je obtž. z ostalimi tovariši zgražal nad tem, da se zasebni tožitelj in njemu enaki le udeležujejo mitingov, dočim jih pri delu za OF ni videti. Obtž. in tudi po osebnem tožitelju predlagane priče so izpovedale, da ni bil zasebni tožitelj interniran v Dachau iz političnih razlogov, temveč bolj verjetno radi črne borze. Priče, ki jih je predlagal sam zasebni tožitelj izjavijo, da je sicer tožitelj nekoliko podpiral partizane, a ne organizirano, temveč bolj preko osebnih znancev. Dalje, da ga okvara na nogi ne bi ovirala iti v partizane, če bi bil res takot udan stvari, kakor se danes skuša prikazati.

Nasprotno pa je obtž. star borec partizan že od l. 1942 njegova karakteristika je nad vse povoljna. In če tudi bi obtž. izrekel inkriminirane žaljivke, bi ga ne bilo umestno kaznovati, ker je precej razburljive narave, kar je pripisovati njegovim izčrpanim živcem iz 4 letne težke borbe. Zasebni tožitelj, ki je po izpovedbah prič napravil na sodišče utis enega od onih ljudi, ki so med okupacijo oprezno lavirali, a jih je kljub temu zadela kaka nesreča, bi se moral zavedati, da njegove zasluge še zdaleč ne dosega delo obtoženca. Upoštevati bi moral tudi, da se je obtž. upravičeno razburil, ker so ne samo on, ampak tudi drugi aktivisti ugotovili žalostno dejstvo, da se gotovi ljudje udeležujejo le zabav, pri sestankih in resnem delu pa so odsotni. Eden od teh je tudi zasebni tožitelj. (...)«¹²²

Tožnik se ni pritožil in obveljala je sodba okrajnega sodišča. Kot smo že videli, in kar nam bosta potrdili tudi naslednji zgodbi, je dostikrat pomagala pritožba na okrožno sodišče, ki se je kljub »duhu časa« obnašalo bolj profesionalno, vsaj pri zadevah »malih rib«.

Zasebnica (vdova, 72) in gospodinja (47) sta večkrat klevetali ključavničarja (53), da je imel zveze z gestapovci, tako da ju je naposled zaradi tega tožil.

V prvi sodbi ju je sodišče oprostilo. Iz razlage sodnika: »Iz zagovora zastopnice prvoobtožene sledi, da ni imela obt. namen žaliti zas. tožitelja, temveč je v inkriminiranem očitku izražen njen protest proti zas. tožitelju in to iz povsem osnovanega razloga. Ljudstvo je namreč zamerilo vsakemu, ki je imel kakršnekoli odnose z Nemci ali

domačimi izdajalci. Privatni obisk gestapovca na stanovanju zas. tožitelja je upravičeno vzbudil pri obtoženki slabo mnenje o zas. tožitelju. Poleg tega pa osvetljuje zadržanje zas. tožitelja med okupacijo tudi izjava uradnika nemškega sodišča, ki jo poleg obtoženke potrdi tudi priča. Sodišče ni imelo razloga, da ne bi verjelo obtoženki, čeprav zas. tožitelj pobija njene trditve kot neresnične. Zasebni tožitelj je namreč napravil vtis enega od tistih ljudi, ki se čutijo pretirano užaljene, ako jih nekdo iz ljudstva opozori na napake, ki so jih zagrešili med okupacijo. Sodišče je radi tega smatralo oprostitev obeh obtoženk za umestno. (...)«

Tožnik se je pritožil in okrožno sodišče je odločilo, da je oprostilna sodba preuranjena, da ne gre za žalitve, ampak za klevete (»za iznašanje neresničnih činjenic«) in da morata toženi svoje izjave dokazati.

Na drugem sojenju pa so ugotovili, da bi bil lahko obisk gestapovca pri tožniku tudi sovražne narave – skratka, toženi nista mogli dokazati resničnosti svojih trditev in prvo so obsodili na 100 din, drugo na 500 din denarne kazni, stroške in povprečnino po 100 din.¹²³

V naslednji, identični zgodbi, sta zakonca gostilničarja tožila žagarja (50), zidarskega polirja (47) in vdovo (43), ker so podpisali pismo naslovljeno na odbor AFŽ in v katerem med drugim navajajo: »F. F. in A. sta bila v letu 1941 desna roka gestapa in sta nas tri stranke ovajala in nam grozila z selitvijo in Begunjami. Za Švabe sta imela jesti in piti, za siromake pa nič, le zaprta vrata. Partizanom nista pomagala nič in sta pred njimi vrata zapirala rekoč: naj gredo delat«.

V prvi sodbi jih je sodišče oprostilo obtožbe, da so s tem zakrivali prestopke zoper čast, tožiteljema pa naložilo plačilo stroškov postopka in vsakemu 400 din povprečnine. Iz razlage sodnika: »Že samo dejstva, da so se v gostilni zas. tožitelja radi zadrževali nemški orožniki in pa, da je bil zas. tožitelj Blokleiter, kažejo, da sta kazala napram Nemcem prijazen obraz. Danes se take vrste ljudje sklicujejo, da jih je položaj k temu prisilil, a pri tem pozabljajo na mnoge, ki se niso podredili položaju, temveč se mu kljub mnogim žrtvam in naporom postavili po robu. (...)«

¹²² ZAL, JES-34, t. e. 460, a. e. 1043, del. št. 125/1945.

¹²³ ZAL, JES-34, t. e. 461, a. e. 1044, del. št. 18/1946.

Tožnika sta se pritožila in okrožno sodišče je sodbo razveljavilo in jo vrnilo okrajnemu sodišču. Iz razlage okrožnega sodišča: »Sodišče se postavlja v neko čudno vlogo in zahteva, kot je vsaj iz razlogov razvidno, da tožilci dokazujejo neresničnost trditev, ne pa, kot je edino pravilno, obt. dokazujejo morebitno resničnost svojih trditev. Po polnem pregledu spisa ugotavlja pritožbeno sodišče, da niso v ničemer obt. dokazali svojih trditev, zlasti da sta tož. desna roka gestapa. To je hud očitek, katerega bodo morali obt. vsekakor povsem dokazati. (...) Med našim ljudstvom se je preveč razpaslo lažno ovajanje. Dovolj nazorno je to vprašanje osvetlil dr. Metod Mikuž v članku 'Dokaj dni naj živi vsak, kar nas dobrih je ljudi' (Slov. poročevalec, 9. 2. 1946).«

V drugi sodbi je nato okrajno sodišče tožene spoznalo za krive prestopka zoper čast, krivde pa jih je oprostilo. Stroške so naložili obtožencem in vsakemu 300 din povprečnine. Tokrat se je sodišče malo bolj potrudilo pri poizvedovanju, na koncu pa prišlo do sklepa, da tako obdolženci kot tožitelja »niso škodovali pokretu OF, obenem pa se ne eni ne drugi niso prav dobro zadržali napram pokretu OF«.

Iz razlage druge sodbe okrajnega sodišča: »Tudi je resnica, da bi se zas. tožitelja izjavila v svoji gostilni, da je 80 % gošarjev v gmajni zato, ker nočejo delati.«¹²⁴

Vendar pa tudi okrožno sodišče kot pritožbeno ni bilo vedno načelno in je seveda znalo podleči »duhu dobe«.

Uslužbenec KID je tožil dva delavca (51, 65), ker ga je eden na zboru volivcev imenoval gestapovca, policijskega špijona, izdajalca; drugi pa ga je obtožil, češ da je kriv, da se nekdo drug ni vrnil iz Dachaua. Okrajno sodišče ju je oprostilo, tožniku pa naložilo povrnitev stroškov postopanja in 5000 din povprečnine; pritožil se je in bil zavržen.

Iz razlage okrožnega sodišča: »Besede gestapovec, policijski špijon in zdajalec, radi katerih je obtožen obtoženec, se nanašajo na predvojno udejstvovanje zasebnega tožitelja v okviru organizacije SMRJ (Savez metalskih radnika Jugoslavije) ali izven te organizacije, na njegovo destruktivno

politiko med delavstvom, ki je forsirala kompromise z upravo KID-a, njegovo ekskurzijo v Nemčijo in njegove simpatije za Hitlerjev novi red ter nasprotovanje komunistično usmerjenemu delavstvu. To je vsebina žaljivk, ki jih je vrgel obtoženec zasebnemu tožitelju na zborovanju v obraz, tako jih je razumel obtoženec in tako sigurno zasebni tožitelj sam, tako pa so jih tolmačili tudi ostali na zborovanju prisotni volilci. To izhaja jasno iz dokaznega postopka in temu tolmačenju se more priključiti tudi sodišče, ko presoja pričujoči spor. Radi tega je prvostopno sodišče smatralo te besede pravilno za kleveto čeravno to iz sodbenega izreka ni razvidno in prepustilo dokaz resnice po oni vsebini, ki tvorijo smisel in pravo ozadje tem besedam. Ta dokaz se je obtožencu v polni meri posrečil in proti tozadevni dokazni oceni prve stopnje ni pomislekov. (...) Pod obtožbo so bile pri obtožencu še besede šuft in podlež. Glede teh besed, ki jih smatra prvo sodišče za nedokazane, obtožba ni rešena. Ta formalna napaka se je popravila na drugi stopnji s tem, da se je izrekla oprostilna sodba tudi glede njih. Iz razlogov prve stopnje sledi, da je smatrati pod obtožbo stavljene besede po njihovem pomenu in ozadju za klevete, kar pa iz sodbenega izreka ni razvidno. Radi tega se je sodbeni izrek po službeni dolžnosti popravil in obtoženo dejanje kvalificiralo kot kleveta.«

Drugoobtoženega so na okrajnem sodišču oprostili zaradi pomanjkanja dokazov po načelu »dubio pro reo«.

Iz razlage okrajnega sodišča: »Sodišče je v tem primeru posebno dolžno nastopiti kot zaščitnik pridobitev narodnoosvobodilne borbe, in ker se je razpravljalo pred obličjem vsega jeseniškega delavstva, tudi kot politični regulator v tem primeru političnopravnega spora. Dejstvo je namreč, da je zmaga delavskega razreda in delavnega ljudstva sploh nad silami reakcije v oboroženem spopadu naših narodov s silami fašizma tudi rešila vprašanje, komu pripada vodstvo delavskega razreda. Jesenice kot tipično industrijski kraj, s pretežno večino pravilno usmerjenega delavstva, ne trpijo v svoji sredi ljudi, ki zavedno ali pa vsled izgubljenih pozicij zavirajo polet delavnih množic, ki z nepremišljenimi nastopi in predlogi ovirajo ljudsko oblast pri naporih gospodarske obnove in politične konsolidacije. Zato so razumljive – sicer skozi očala neljudskega sodnika – pravnika, ki se

¹²⁴ ZAL, JES-34, t. e. 461, a. e. 1044, del. št. 45/1946.

opira le na 'večno' veljavne norme kazenske zakonodaje – žaljivke take vrste, kot jih je izrekel obtoženi. Važna je v tem primeru objektivna čast, kot jo razume progresivno delavstvo in ne subjektivni občutek užaljenega. Na tak način in predvsem iz linije delavca-partijca gledan ta takozvani zasebnopravni spor šele zmanjša sicer pravniško težke žaljivke. Predvsem pa je, kot že rečeno, upoštevati kraj, kjer so bili očitki iznešeni. Zas. tožitelj je na sestanku volilcev delavcev kot večni opozicionalec kritiziral današnji državni centralizem. (...)»¹²⁵

Sodišče je bilo torej dolžno nastopati kot politični regulator! Ker je bil to političnopravni spor! Res so bili to težki časi, če so tako ugotavljali sodniki, ki so sodili že pred vojno.

Za konec primerov očitania medvojnega zadržanja si pogledajmo še tri kratke »partizanske«.

V prvem primeru sta se sporekli svakinji, in sicer naj bi ena hujskala svojega brata (moža tožnice), naj pusti partizane in gre k belogardistom. Sodišče jo je oprostilo.

Iz razlage sodišča: »Obdolženka kakor tudi zasebna tožiteljica sta za časa okupacije delovali oz. simpatizirali z OF pokretom. Spor, ki je med njima nastal izvira iz medsebojne osebne mržnje, ki nima z narodnoosvobodilnim gibanjem ničesar skupnega. (...) Delovanje obeh strank na isti politični liniji, upoštevajoč nadalje sorodstveno razmerje med obema in ker obtoženka ni imela posebnega namena škodovati časti ali ugledu zas. tožiteljice in vse zgoraj navedene činjenice je sodišče upoštevalo pri izreku oprostilne sodbe.

Nadalje pa je tudi razvidno, da obtoženka nikakor ni hotela žaliti. čast pok. moža, ki je bil brat zas. tožiteljice. Vzrok njegove smrti ni točno dognan. Po izjavah nekaterih borcev je bil navdušen partizan. Izključeno pa ni, da ga je radi nediscipliniranosti po večkratnih ukorih kaznovala vojaška oblast sama, kajti priča izpove, da je bil precej prepirljive narave. (...)»¹²⁶

V drugem primeru je ključavničar (33) tožil tovarniškega delavca (38), ker je le-ta na množičnem sestanku govoril, da se je toženi z nemško vojsko udeležil hajke proti partizanom. Oprostili

so ga in tožnik je moral plačati stroške in 500 din povprečnine.

Obtoženec je zanikal, da bi izrekel inkriminirani očitek in sodišče mu je zaradi odlične karakteristike verjelo. Priče tudi niso potrdile, da bi ga dobesedno imenoval, vendar pa da je bilo očitno, da to leti na tožnika, ker so na sestanku govorili o njem. Iz razlage sodnika: »Toda ne glede na vse to, ni upravičen zas. tožit. iskati si časti pred sodiščem in zahtevati kaznovanje obtoženca, ki se je udeležil NOB, in sicer iz sledečih razlogov:

Že delavstvo samo je na sestanku ožigosalo tožitelja kot nezaupljivega človeka, ki je od partizanov dezertiral. Nadalje mladi H. S., ki je bil v partizanih obveščevalec, dobro karakterizira sebičen značaj zasebnega tožitelja in njegovo nediscipliniranost, ki jo je pokazal pri partizanih. Njegovo nečastno početje pri partizanih pa je razvidno tudi iz izjave priče L. in iz pismene izjave N. Poleg tega pa je bila zoper tožnika že vložena prijava na pristojno mesto in se pričakuje, da se bo moral tožnik v kratkem zagovarjati za svoje grehe, napravljene med okupacijo.»¹²⁷

In nazadnje še primer, ko sodišče daje navodila, kaj se »v današnjih časih ne spodobi«.

Kuharica (28) je tožila poročnika (31), ki ji je obljubljal zakon še, ko je bila noseča z njim, potem pa ji je poslal pismo, v katerem ji sporoča, »da naj nikar ne misli, da jo bo poročil, ker je bila kaznjenka«.

Na sodišču je toženi obžaloval in preklical očitek, da naj bi tožnico partizani kaznovali zaradi sodelovanja z »Bega« (belo gardo).

Okrajno sodišču v Kočevju (krajeno pristojno za tožnico) pa je jeseniškemu sodišču poslalo dopis, da naj zaslišijo tožnico, ali vztraja pri tožbi ali jo umakne: »Podučite jo obenem, da že z ozirom na stroške postopanja ni umestno zlasti v sedanjem času, pravdanje v zasebnih tožbah. (...)»

Vseeno ga je tožila in kaznovan je bil zaradi izjave, da je bila kaznjenka, na 1000 din denarne kazni (pogojno za eno leto), stroške, povprečnine pa so ga oprostili.¹²⁸

¹²⁵ ZAL, JES-34, t. e. 462, a. e. 1045, del. št. 62/1946.

¹²⁶ ZAL, JES-34, t. e. 459, a. e. 1042, del. št. 61/1945.

¹²⁷ ZAL, JES-34, t. e. 462, a. e. 1045, del. št. 82/1946.

¹²⁸ ZAL, JES-34, t. e. 462, a. e. 1045, del. št. 90/1946.

ŽALJENJE POLITIKE NA OBLASTI

Zmerjanje države, oblasti in njenih predstavnikov ter organov je kaj hitro preraslo iz žaljenja in klevetanja v kazniva dejanja zoper ljudsko oblast in tako najbolj »sočne« zadeve že ne sodijo več v naš okvir. Dejanja zoper javni red in mir na primer vsebujejo tudi primere razširjanja govoric, da sta Tito in Kardelj pobegnila iz države ali pa da so ju zaprli; da ju bodo vrgli z oblasti, ker ne delata po navodilih Rusije ipd. Take govorice bi utegnile povzročiti obči strah in nevarnost za javni mir, niso pa pomenile žaljenja časti. Najprej si pogledajmo primere klevetanja in žaljenja visokih osebnosti, ki še niso prerasli v dejanja zoper javni red in mir. Seveda je bil v vseh primerih tožnik javni tožilec.

V prvem primeru je gospodinja (38) v gostilni pljunila v sliko maršala Tita. Obsodili so jo na eno leto pogojne zaporne kazni, stroške in 800 din povprečnine.¹²⁹

V drugem naj bi župnik (37) na neki dramski prireditvi nekomu (ki ga je kasneje prijavil in pričal proti njemu) rekel, da je Kardelj največji lump in da so ga nagnali iz Londona, torej je oklevetal podpredsednika zvezne vlade Jugoslavije. Obsodili so ga na 2000 din denarne kazni, stroške in 200 din povprečnine.¹³⁰

V tretjem je delavec (53) pri delu v železarni pripovedoval, da so se na Brdu pri Kranju vsled tega, ker sta Tito in Kardelj podpisala mirovno pogodbo z Italijo, streljali Tito, Kardelj in Kidrič med seboj in da je zadnji čas, da pridejo Amerikanci in Angleži, da izženejo boljševiško kugo in da napravijo red v Jugoslaviji. Obsodili so ga na mesec dni prisilnega dela brez odvzema prostosti, pogojno za dve leti, stroške in povprečnino 100 din.¹³¹

V četrtem je prav tako delavec (47) v tovarni vedel, da bo Amerika zasedla Jugoslavijo, da če bo hotel Tito vladati, da bo moral dati srajco dol in jo obrniti, da jugoslovansko vojsko lahko čez noč razorožijo, da nas bo v najkrajšem času hudič vzel, da so vsi partizani iz leta 1941 za pobiti, da naši pošiljajo na Koroško prašiče v mrtvaških krstah,

na katerih je napisano, da so borci iz leta 1941 (v zagovoru je dejal, da je slišal, da pošiljajo na Koroško v mrtvaških krstah prašiče, na katerih je napisano »Slava padlim borcem«). Obsodili so ga na en mesec odvzema prostosti, pogojno za tri leta, stroške, povprečnino 200 din.¹³²

V petem je fotograf (41) pred svojima vajenkama izjavil, »da so taki, kot je bil bivši minister Snoj, na vladi, da se na tako oblast poserje, nadalje kakšno gospodarstvo da je to, kot ga vodimo mi, ko imajo tapecirane stole za maršala Tita, dočim pa nimajo ljudje za obutev potrebnega usnja.« Obsodili so ga na mesec zopora pogojno za dve leti, stroške, 300 din povprečnine.¹³³

V šestem je brivski mojster (58) julija 1947, ko sta se pripeljala na Bled Tito in Kardelj, izjavil: »Poglejte, sedaj vidite maršala Tita in Kardelja, če bi človek imel revolver, bi ga ustrelil.« Obsodili so ga na tri mesece odvzema prostosti, stroške in 500 din povprečnine. Pritožil se je, a so ga zavrnil.¹³⁴

V tipičnem primeru iz časa informbiroja je sodišče ugotovilo, da je toženka klevetala najvišje predstavnike oblasti, s čimer je zakrivila kaznivo dejanje zoper ljudsko oblast. Širila je namreč govorice, da je maršal Tito pobegnil v Ameriko, da se bo stanje v FLRJ v kratkem spremenilo, ker imamo na vodstvu same vole in bike. Obsodili so jo na štiri mesece poboljševalnega dela, stroške in 100 din povprečnine.¹³⁵

Panike pa ni širila, ampak je »samo žalila«, gospodinjska pomočnica (29), ki je ob priliki pletenja vencev za proslavo dneva žena javno izjavila, da si je s sliko maršala Tita obrisala zadnjico in da ni imela še nikdar tako čiste kot takrat. S tem je žalila vrhovnega predstavnika ljudske oblasti in zakrivila kaznivo dejanje zoper ljudsko oblast. Po »splošno zakonitih določilih kazenskega prava« so jo obsodili na tri mesece in 20 dni poboljševalnega dela, stroške in 400 din povprečnine.¹³⁶

V času groženj informbiroja je bila oblast razumljivo še posebej občutljiva na izjave v zvezi

¹²⁹ ZAL, JES-34, t. e. 463, a. e. 1046, del. št. 122/1946.

¹³⁰ ZAL, JES-34, t. e. 466, a. e. 1049, del. št. 310/1946.

¹³¹ ZAL, JES-34, t. e. 469, a. e. 1052, del. št. 141/1947.

¹³² ZAL, JES-34, t. e. 470, a. e. 1053, del. št. 159/1947.

¹³³ ZAL, JES-34, t. e. 473, a. e. 1056, del. št. 313/1947.

¹³⁴ ZAL, JES-34, t. e. 475, a. e. 1058, del. št. 51/1948.

¹³⁵ ZAL, JES-34, t. e. 489, a. e. 1072, del. št. 154/1949.

¹³⁶ ZAL, JES-34, t. e. 493, a. e. 1076, del. št. 57/1950.

s tem, kar je zaslediti tudi v razlagah obsodb, ko sodišča poudarjajo zavržnost takih dejanj »v teh težkih časih«.

To sta leta 1950 počela tudi krojač (32) in delavec (20). Prvi je govoril, da je podpredsednik zvezne vlade Edvard Kardelj »kriminalni tip«, predsednik zvezne gospodarske komisije Boris Kidrič pa faliran študent in »da nas bo itak kmalu hudič vzel«.

Drugi je v istem času in istih prilikah in okoliščinah govoril, da pomeni Tito »tajna internacionalna teroristična organizacija« in da je podpredsednik zvezne vlade Edvard Kardelj faliran študent.

S tem sta žalila najvišje predstavnike ljudske oblasti in zagrešila kaznivo dejanje zoper čast. Prvega so obsodili na osem mesecev odvzema prostosti, pol stroškov, 400 din povprečnine, drugega pa na šest mesecev poboljševalnega dela, pol stroškov in 500 din povprečnine.

V obrazložitvi je bila za prvega obtežilna okoliščina, da je priznal, da je med vojno sodeloval z »Bega« in sodeloval pri aretaciji in pretepanju zavednih Slovencev: »Sodišče smatra dejanje samo kot zelo zavržno, zlasti če se upošteva današnje težave, ki nam jih povzroča kominformska propaganda in ko je treba, da ljudstvo stoji čimbolj enotno za svojimi predstavniki, obtoženca pa sta prav s tem svojim dejanjem skušala tako enotnost omajati, zato ju vsaj v sedanjih razmerah upravičeno smatra za precej družbi nevarna in je skladno s težo kaznivega dejanja in družbeno nevarnostjo odmerilo tudi primerno kazen.« Po pritožbi na okrožno sodišče so mu zmanjšali kazen na deset mesecev poboljševalnega dela.¹³⁷

Poglejmo si še eno podobno obrazložitev iz sodbe, ki je nastala kot posledica dejanja, ki je bilo sicer opredeljeno kot »zločinstvo zoper ljudsko oblast«.

V hotelu je prvi »zločinec« z drvarskim cepinom zamahnil proti sliki maršala Tita, nakar jo je drugi s cepinom razbil in sta jo s tretjim odstranila in tako prikrila sledove kaznivega dejanja. Tisti, ki je proti sliki zamahnil, je bil obsojen na dve leti in pol odvzema prostosti s prisilnim de-

lom, tisti, ki je sliko razbil, na tri leta in pol odvzema prostosti s prisilnim delom, tisti, ki je pomagal razbito sliko skriti, pa na deset mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom. Vsi so se obrnili na Predsedstvo Prezidijskega Ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije za pomilostitev, a so samo tretjemu spremenili kazen v pogojno za štiri leta, prva dva pa sta kazen prestala v celoti.

Iz obrazložitve sodnika: »Dejanje samo na sebi (...) je zelo težkega značaja. Obdolženci so se lahko vsi zavedali, da živimo v času, ko se naše ljudstvo z naravnost nečloveškimi naporji prebija skozi boj za ustvaritev socialističnega družbenega reda in da je treba ta boj bojevati ne samo s številnimi notranjimi nasprotniki, marveč tudi z imperialističnim zapadom in vrhu tega še z Informbirojevskimi državami. V tej situaciji mora biti delovnemu ljudstvu Jugoslavije maršal Tito najvišji simbol te nadčloveške borbe, simbol neodvisnosti, enotnosti in bratstva jugoslovanskih narodov. Ko pa je bil ta simbol v konkretnem slučaju napaden in žaljen na tako surov način, je smatrati družbeno nevarnost dejanja samega in storilcev, zlasti pa prvo in drugoobdolženca za zelo težko.

Pri odmeri kazni je sodišče upoštevalo tudi okolnost, da mora biti v predmetnem slučaju kazen eksemplaričnega značaja zaradi opomina vsem elementom, ki v naši domovini nočejo še spoznati, kaj predstavlja lik maršala Tita delovnemu ljudstvu naše dobe.«¹³⁸

Zelo blago pa jo je odnesel posestnik brez premoženja (49), ki je novembra 1946 pred gostilno izjavil, da voli tistega, ki mu daje kruh, na volilne plakate da se poserje, blato pa vrže Titu v obraz. Obsodili so ga na dva meseca zaporne kazni pogojno, stroške in 200 din povprečnine. Iz razlage sodišča: »Ker je smatrati dejanje obtoženca kot navadno žalitev, ki ne predstavlja preveliko škodljivo posledico javnih oblasti, je sodišče izreklo kazen odvzema prostosti, ki v odmerjeni višini odgovarja krivdi obtoženca in težini kaznivega dejanja.« Verjetno je k nižji kazni pripomoglo tudi to, da je bil toženi v partizanih od leta 1943, v letu 1944 pa tudi sekretar vaškega odbora OF.¹³⁹

Sicer pa je bilo največ prijav žalitev lokalnih oblasti. Seveda je bil tudi v teh primerih tožnik

¹³⁷ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 92/1950.

¹³⁸ ZAL, JES-34, t. e. 487, a. e. 1070, del. št. 96/1949.

¹³⁹ ZAL, JES-34, t. e. 465, a. e. 1048, del. št. 297/1946.

javni tožilec. Sodišče je tako na njegov predlog spoznalo hotelirja (47), da »je kriv, da se ni pokoraval uradnim pozivom MLO, da je temu grozil z Narodno milico, da je na razpravi proti vojnim dobičkarjem izjavil, da Mestni odbor laže in da so partizani denuncijanti ter sploh s svojim ponašanjem in besedami javno razžalil MLO kot politično telo FLRJ ter s tem zakrivil prestop ek zoper čast«. Obsodili so ga na dva meseca zapora in 10 000 din kazni, stroške in 4000 din povprečnine.

Po pritožbi je okrožno sodišče je zadevo vrnilo na prvo stopnjo. V razlagi so okrajnemu sodišču očitali površnost, nenatančnost postopka, sploh nepravilne sklepe: »Ugotovitev sodbe, da je obtoženec s svojim ponašanjem in besedami javno razžalil MLO, je presplošna in nejasna. Sodba mora točno povedati in obrazložiti s kakim ponašanjem in s katerimi besedami je obtoženec to razžalitev zagrešil. Brez tega je kontrola pravilnosti sodbe nemogoča.«

Na drugi razpravi se je okrajno sodišče potrudilo biti bolj natančno v nekaterih zgornjih obdolitvah, za nekatere pa je moralo ugotoviti, da so neutemeljene. Zato je bila tudi kazen spremenjena – brez zaporne kazni, denarna 10 000 din je ostala, prav tako stroški postopka, povprečnina se je znižala na 2000 din.¹⁴⁰

Posmeha je bila deležna oblast tudi na množičnih predavanjih o novem načinu gospodarstva.

Sodišče je tako leta 1946 spoznalo, da je posestnik (61) na masovnem sestanku javno razžalil predstavnika ljudske oblasti z namero, »da bi izpostavil posmehu ali preziranju državne naprave ali narodno oblast«. Tajnik MLO je namreč na sestanku med drugim kmetom svetoval, da presežek, ki ga posedujejo, oddajo prostovoljno. Toženi mu je vpadal v govor in med drugim dejal, da »kadar imajo otroci denar, imajo kramarji sejem; za 95 % je danes slabše kakor je bilo poprej, 50 % jih ne dela.« Ob koncu govora je tajnik kmete pozval, da če ima kateri večjo količino krompirja, naj ga odstopi drugemu, ki ga nima dovolj, da bi zadostil predpisani količini in mu s tem omogočil, da bo dobil nakaznice za tekstilno blago. Toženi je pri tem zakričal: »To je pa špekulacija!« Tajnik ga je zavrnil, da to ni špekulacija, ampak medsebojna samopomoč. Toženi mu je na to odgovoril: »Sem vdovec, imam dva jajca in lahko tebi enega dam.«

¹⁴⁰ ZAL, JES-34, t. e. 461, a. e. 1044, del. št. 32/1946.

Za zadnjo izjavo se je toženi zagovarjal, da je rekel: »Edino jaz, ker sem vdovec, lahko dam oba jajca, ker jih ne rabim!« – ko se je razpravljalo o mleku in jajcih. Toženi je ugotavljal, da kokoši nimajo kart, žito jim moraš dati, kje ga boš pa dobil, in nato izjavil tisto o jajcih. Obsodili so ga na 2000 din denarne kazni, zaporne pogojno dve leti, stroške, 200 din povprečnine.¹⁴¹

Sicer pa je bilo največ žalitev lokalnih ljudskih oblasti izrečenih ob nezadovoljstvih državljanov z njihovim delovanjem. Tako so jih največkrat slišali razni tajniki KLO-jev, stanovanjskih, popisnih in drugih komisij.

Za konec žaljenja povojnih oblasti si pogledmo še primer bivšega hotelirja in trgovca (49), ki ga je javni tožilec naznanil, »da je 17. 10. 1948 poslal Min. financ pismo v katerem je v sarkastičnem in ironičnem tonu izražal svoj negativni odnos do ljudske oblasti, se norčeval iz obstoječega družbeno gospodarskega reda in ukrepov ljudske oblasti, ter razžalil organa drž. uprave in sicer s sledečimi besedami: 'Dohodnino odmerite na podlagi resničnih dohodkov z desetino, - ako hočete da boste kmeta obdržali z ljubeznijo do svoje grude in živinoreje.

Mislim, da ni vprašanje denarja danes, pač pa slanine in dobre govedine, da si bo delavec in uradnik lahko namazal še roke z njim; ne pa samo želodec, ker danes itak drugega nimata kakor pa do tal dolge roke, od prenapornega dela. Poročnice, otroci in starci, pa nujno potrebujejo dobre juhice, da ne bode bodoči rod - pohabljenecv in bolnikov; to je naša prva dolžnost. Ako pa boste kmeta z velikimi davki pritiskali kakor do sedaj, bo vse zaostalo; osobito ljubezen do živinoreje. Vsak redi za to, da napreduje ravno Vi pa morate dati z solidno odmero veselje do večje živino in prašičjereje; potem bo ves naš narod srečen in še tujci, ker bo dovolj izvoza brez notranjih muk.

Z dohodnino pritisnite tiste, ki prodajajo vino po 100.-din za liter ali celo več. Žganje pa delite na recept planinam in težkemu delavcu potem bo narod zdrav in srečen!

Toliko za danes, če pa želite, - drugič več.'

S tem je zakrivil kaznivo dejanje žalitve organa ljudske oblasti in naj se obsodi po določenih KZ.«

¹⁴¹ ZAL, JES-34, t. e. 463, a. e. 1046, del. št. 152/1946.

Obsodili so ga na dva meseca odvzema prostosti, stroške, brez povprečnine. Pritožil se je in kazni so mu spremenili v pogojno za dve leti. Obtoženi je zavračal krivdo, češ da mu je pobudo za ta dopis dal članek v Ljudski pravici z dne 17. 10. 1948 pod naslovom »Nagrada za najboljši članek o odmeri dohodnine kmetom za leto 1948«.¹⁴²

KLEVETE GLEDE KRAJE

Povojne tožbe zaradi klevetanja kraje nam povedo precej o materialnem stanju ljudi, nekaj pa je tudi povezanih z vojnim časom. Pogosto se je na primer dogajalo, da medvojni izseljenci po vrnitvi niso našli doma vse tako kot ob odhodu, zato je razumljivo, da so obtoževali kraje tiste, ki so imeli dostop do njihovih stvari.

Tako je morala na sodišču braniti čast dekla (42), po novem »kmečka pomočnica«, pred očitki posestnika (64), da si je neupravičeno prisvojila več predmetov, medtem ko je bil on izseljen v Nemčijo, ona pa je gospodinjala na posestvu.¹⁴³

Podobno tudi železniški delavec in njegova žena, ki ju je med vojno v Srbijo izseljena šivilja (47) po vrnitvi obtoževala, da sta si prisvojila razne njene predmete.¹⁴⁴

Sicer pa so se ljudje najbolj obtoževali kraje raznih poljščin – zelja, fižola, krompirja, koruze, slame, živinske krme, celo tobaka in rož, pa tudi drva in jabolk. Nekaj posebnega pa so bile kure. Te so s svojim uhajanjem na sosedovo že tako ali tako poskrbele za izmenjavo raznih žaljivk, bilo pa jim je tudi nenavadno velikokrat očitano, da so bile ukradene. Za vzorec si pogledajmo en tak »kurji« primer.

Delavec (42) je prijavil prav tako tovarniškega delavca, da mu je ukradel dve kokoši. Ta ga je za to prijavil na »odbor centra«, kjer pa je domnevno prikrajšani kurji lastnik nadaljeval, da je sum utemeljen in se ni hotel poravnati. Osumljeni dvojne kurje tatvine je zato nadaljeval s pranjem dobrega imena na sodišču, ki si je v svojih poizvedbah od krajevnega odbora OF »pribavilo« tudi karakteristiko za toženega kurjega lastnika: »Pri popisovanju kokoši se ni izkazal za pravičnega, ker je prijavil 3 kokoši, v resnici jih je pa imel

6 kokoši. (...)« Nazadnje sta se stranki v postopku vseeno sporazumeli.¹⁴⁵

Za kakšne banalnosti je šlo pri tožbah glede klevetanja kraje, nam povejo tudi primeri, ko je gospodinja očitala drugi, da ji je ukradla plenico, ali pa ko je gospodinja tožila železničarja (41), da jo obdolžil, da mu je vzela ščipalke za obešanje perila, toženi pa je nato dokazal, da so bile ščipalke njegove, označene z začetnicami njegove žene, torej klevete ni bilo.¹⁴⁶

Da so se te zadeve zdele banalne tudi sodišču, lahko sklepamo iz tega, da je vztrajalo na poravnava, saj bi lahko rekli, da so bile le-te v taki ali drugačni obliki dosežene v zelo veliki večini.

ŽALITVE V ZVEZI S SPOLNOSTJO

Takoj po vojni, v letu 1945, žalitev v zvezi s spolnostjo očitno še ni bilo veliko, saj je samo ena prišla pred sodišče, pa še ta bolj v zvezi z drugimi izjavami, izrečenimi ob isti priliki. In sicer je na predlog javnega tožilca sodišče obravnavalo inštalaterja (23), kmečkega sina (18) in pletilca (22). Ponoči so prišli vasovat pred stanovanje, eden je vpil dekletu, da ga ima rad, drugi pa je rekel, »naj jo pusti na miru, ker je vsa od družetov skavsana, zato ker so samo družeti, ki so šarf, ker si jih s čebulom mažejo. (...)« Prvoobtoženi, ki je bil v nemški vojski, pa je še dejal, češ, »boga zahvalite, da nismo vsi doma ostali drugači bi šli k belim in vse pobili. (...)«¹⁴⁷

V letu 1946 in nadalje pa so se tožbe glede žaljenja časti v zvezi s spolnostjo dvignile na »normalno« raven in predstavljajo skoraj polovico vseh tožb zaradi žalitev. Za to leto lahko na primer beremo, da je gospodinja tožila drugo gospodinjjo, ker je njenemu možu napisala pismo, v katerem jo je obširno bremenila kurbarije, z domačini in z vojsko. Gospodinjji sta se nato poravnali, s tem da se je tožena obvezala preklicati žaljivke v pismu, da so vse lažne in izmišljene, ter da bo nosila stroške postopka.¹⁴⁸

Zaradi pomanjkanja dokazov so oprostili natakario (22), da je raznašala govorce o frizer-

¹⁴² ZAL, JES-34, t. e. 483, a. e. 1066, del. št. 359/1948.

¹⁴³ ZAL, JES-34, t. e. 468, a. e. 1051, del. št. 83/1947.

¹⁴⁴ ZAL, JES-34, t. e. 469, a. e. 1052, del. št. 125/1947.

¹⁴⁵ ZAL, JES-34, t. e. 463, a. e. 1046, del. št. 117/1946.

¹⁴⁶ ZAL, JES-34, t. e. 464, a. e. 1047, del. št. 201/1946.

¹⁴⁷ ZAL, JES-34, t. e. 461, a. e. 1044, del. št. 28/1945.

¹⁴⁸ ZAL, JES-34, t. e. 464, a. e. 1047, del. št. 216/1946.

ski pomočnici (19), da je bila trikrat z moškim v sobi gostilne in da naj bi ostala za njo ob eni teh prilik krvava postelja in pod.¹⁴⁹

Omenjena frizerka je tožila tudi gospodinjo (44), ki naj bi govorila, da se je tožnica »kurbala po Jesenicah« in da jo je nekoč kar »šest oficirjev porivalo drug za drugim.« Tudi gospodinja je bila oproščena obtožbe.¹⁵⁰

Uradnica pa je tožila gospodinjo, ker je leta po vasi govorila, da je bila tožnica noseča in je morala vzeti bolniški dopust zaradi odprave nosečnosti. Tožena je preklicala klevete in plačala stroške.¹⁵¹

Naslednje leto je gospodinja tožila študenta, ki se je v družbi hvalil, da je imel z njo spolno razmerje. Študent na razpravo ni prišel in v spisu ni rešitve primera.¹⁵²

Nadalje je gostilničarka (45) tožila kuharico (40), ker je ta očetu njenega otroka napisala dopisnico z nemoralno vsebino, češ da ga ima tožnica samo za fuk. Kuharico so obsodili na štirinajst dni odvzema prostosti, pogojno za dve leti, zaračunali pa tudi stroške, brez povprečnine.¹⁵³

Precej je bilo tudi primerov, ko so si ženske očitale »kraje« svojih moških. Tako je na primer ena drugi očitala, da nima svojega moža zadosti in da se peča z drugimi. Ti dve sta se poravnali.¹⁵⁴

V podobnem primeru je prodajalka tožila gospodinjo (54), ki ji je pod njenim oknom na glas očitala, da je prasica, pocestna kurba, priležnica njenega moža. Obsodili so jo na sto din kazni, plačala je tudi stroške, brez povprečnine.¹⁵⁵

V letu 1948 je nameščenska tožila gospodinjo (35), ker je njenemu očetu govorila, da je njegova hči spolno bolna, da je bila izključena iz gospodinske šole in da je bilo sošolkam prepovedano, da bi govorile z njo. Govorila naj bi ji tudi, da ji je njen mož dal 500 din (se že ve, zakaj) in

da ji drugi poročeni moške tudi dajejo po 500 din. Gospodinjo so obsodili na štirinajst dni poboljševalnega dela pogojno za dve leti, stroške in 300 din povprečnine.¹⁵⁶

Mlada tovarniška delavka pa se je obrnila na sodišče, ker sta jo dva sodelavca (20 in 19) žalila na delovnem mestu – eden ji je vtaknil železen drog med nogi, drugi je poprijel na nasprotnem koncu in sta jo tako parkrat dvignila. Po poduku obdolžencev na razpravi je tožnica dejala, da jima zaenkrat oprosti in je umaknila tožbo (nič ni govorila, da bi kdo plačeval stroške, napisano je samo, da je »trajalo pol ure« – kot da ni vredno stroškov, če se je mularija zezala med sabo).¹⁵⁷

Bolj zagrenjen kot zgornja mladina pa je bil kmet (39), ki je tožnici kmetici (47) napisal pismo, v katerem jo je dolžil krivoprisežništva, požiga pšenice in kozolca, goljufije, da je njena hčerka gnila, da tudi hoče, tako kot mati, živeti na račun drugih; dalje – da ji bo zasadil gnojne vile v vamp, prav tako hčerki; da je metala svoje otroke v stranišče, da jih mački raznašajo, da je bolna samo od svojih svinjarij itd. Poravnala sta se.¹⁵⁸

V letu 1949 je personalni referent tožil gospodinjo (40), ki je njega z ženo zmerjala, da sta tatova in »kerberja«, ker se nista cerkveno poročila (po vojni). Poravnala sta se.¹⁵⁹

Gospodinja pa je gospodinjo zmerjala s kurbo, zaraženo svinjo in prasico, »macafuro«, da ima gnilo rit. In to po navedbi toženke kar naprej. Toženo so obsodili na mesec dni poboljševalnega dela, stroške, 200 din povprečnine.¹⁶⁰

V letu 1950 so se ženske še naprej obtoževale zapeljevanja svojih moških, častniški ženi, stanujoči v kasarni, sta si očitale spolne bolezni;¹⁶¹ gospodinja je tožila upokojenca, ki je dejal, da je speljala njegovega sina, da je kurba in da naj si napravi umetnega kurca in se z njim jeba, njegovega sina pa naj pusti pri miru;¹⁶² tovarniški delavki pa

¹⁴⁹ ZAL, JES-34, t. e. 464, a. e. 1047, del. št. 226/1946.

¹⁵⁰ ZAL, JES-34, t. e. 465, a. e. 1048, del. št. 239/1946.

¹⁵¹ ZAL, JES-34, t. e. 465, a. e. 1048, del. št. 288/1946.

¹⁵² ZAL, JES-34, t. e. 467, a. e. 1050, del. št. 49/1947.

¹⁵³ ZAL, JES-34, t. e. 468, a. e. 1051, del. št. 89/1947.

¹⁵⁴ ZAL, JES-34, t. e. 469, a. e. 1052, del. št. 106/1947.

¹⁵⁵ ZAL, JES-34, t. e. 472, a. e. 1055, del. št. 279/1947.

¹⁵⁶ ZAL, JES-34, t. e. 477, a. e. 1060, del. št. 160/1948.

¹⁵⁷ ZAL, JES-34, t. e. 477, a. e. 1060, del. št. 161/1948.

¹⁵⁸ ZAL, JES-34, t. e. 480, a. e. 1063, del. št. 244/1948.

¹⁵⁹ ZAL, JES-34, t. e. 488, a. e. 1071, del. št. 136/1949.

¹⁶⁰ ZAL, JES-34, t. e. 491, a. e. 1074, del. št. 252/1949.

¹⁶¹ ZAL, JES-34, t. e. 493, a. e. 1076, del. št. 74/1950.

¹⁶² ZAL, JES-34, t. e. 496, a. e. 1079, del. št. 180/1950.

je bilo dovolj, ker so jo druge ženske stalno izzivale in zmerjale z bosansko kurbo. Poravnale so se.¹⁶³

RAZNE DRUGE POVOJNE ŽALITVE IN KLEVETE

Za konec nam je ostalo še nekaj žaljivk in klevet, ki bi jim po eni strani lahko rekli, da so »klasične«, po drugi pa ne sodijo v doslej obravnavane kategorije. Najprej si pogledajmo en klasičen primer medsebojnega žaljenja dveh gospodinj, ki sta se večkrat medsebojno obkladali z žaljivkami »presica, psica, tatica itd.« ter se medsebojno izživali, kar je pripeljalo do pogostih spopadov med njima. Sodišče je ugotovilo, da sta krivi obe, zato je toženko obsodilo na tri tedne, tožnico pa na dva tedna zaporne kazni, obe pogojno za dve leti.¹⁶⁴

V naslednjem »gospodinjskem« spopadanju je tožena uporabljala izraze »siv, star, sakramenski gobec, kumer, prekleta šmarnica.« Obsodili so jo na deset dni odvzema prostosti, stroške, oprostili so jo povprečnine.¹⁶⁵

V naslednjih dveh primerih pa je sodišče potrebovalo še razlago pomena žaljivk, da se je lahko odločilo.

V prvem je tovarniški delavec (43) v gostilni žalil častnika, rekel mu je »ti prokleti krapar« in »kurc te gleda«. »Krapar« je bila v avstrijski vojski žaljivka za podčastnika, označevala je človeka, ki se ni dostojno vedel do navadnih vojakov. Navadno so s to besedo vojaki nazivali podčastnika, ki je z njimi grdo ravnal. Delavca so obsodili na mesec dni zapore, stroške in povprečnino 500 din.¹⁶⁶

V drugem primeru pa je toženi delovodja (41) tožniku javno rekel »lumpac«. Po mnenju sodišča je bil ta izraz v primerjavi s pomenom, kot ga uporablja tukajšnje ljudstvo, milejši kot »lump«. Delovodja je bil sicer spoznan za krivega, vendar so ga oprostili vsake kazni, ker tudi tožnik pri zadevi ni bil nedolžen. Moral pa je povrniti tožniku stroške 70 din.¹⁶⁷

V času, ko je bilo kolo še bolj pomembno prevozno sredstvo, se je tovarniški delavec moral zagovarjati, ker je v gostilni obtožil krojaškega pomočnika, da mu je prerezal plašče na biciklu,¹⁶⁸ fotograf pa, ker je krivil nameščenca, da mu je prebadal zračnice na kolesu.¹⁶⁹

Pomembno prevozno sredstvo je bil tudi vlak in tudi tam se je dogajalo. Mladenka je tako tožila gozdarja (58), ker ji je na vlaku pred pričami rekel, da je nesramna smrklija, da ima dolg jezik in da bi ji dve primazal, če bi bila moški.¹⁷⁰

Dolg jezik je imela tudi delavka (21), ki je sprevodniku na vlaku očitala, da je pijan. Ko mu je dajala denar za vozno karto, mu je rekla, češ, tu ga imaš, da se boš lahko še bolj nažrl.¹⁷¹

V času pomanjkanja (pa ne samo takrat) se rado zgodi, da je zaradi pomanjkanja dobrin potrebno povečati količino na račun kakovosti.

Vojna vdova je tožila nameščenca, ki ji je po prestani bolezni kot personalni šef odrekal nastop dela na prejšnjem delovnem mestu točajke z obtožbo, da žganje zaliva z vodo.¹⁷² Zidar pa je v gostilni žalil »poslovodkinjo«, da zaliva vino, da na ta račun redi prašiče, da podkupuje KLO, izjavo pa je še podkrepil s svinjo, prasico, ljudsko izkoriščevalko.¹⁷³ Stranke v omenjenih dveh primerih so se poravnale, prav tako tudi poslovodkinja in gospodinja, ki je prvi očitala, da je zalivala mleko z vodo.¹⁷⁴

Večen povod za prepir so lahko poleg kokosi in psov tudi otroci.

Vratar (29) se je čutil užaljenega, ker je kmet (45) rekel njegovemu očetu, da naj sam pretepa svoje sinove ravbarje in razbojnike.¹⁷⁵ Zakonca pa sta tožila posestnico, ki jima je v pismu zapisala, da so njuni otroci na vasi najbolj pokvarjeni. Vendar so postopanje ustavili, ker tožnikov ni bilo na razpravo.¹⁷⁶ Pomanjkanje otrok pri sosedu pa je šlo

¹⁶³ ZAL, JES-34, t. e. 498, a. e. 1081, del. št. 287/1950.

¹⁶⁴ ZAL, JES-34, t. e. 463, a. e. 1046, del. št. 146/1946.

¹⁶⁵ ZAL, JES-34, t. e. 466, a. e. 1049, del. št. 316/1946.

¹⁶⁶ ZAL, JES-34, t. e. 460, a. e. 1043, del. št. 116/1945.

¹⁶⁷ ZAL, JES-34, t. e. 498, a. e. 1081, del. št. 270/1950.

¹⁶⁸ ZAL, JES-34, t. e. 491, a. e. 1074, del. št. 238/1949.

¹⁶⁹ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 103/1950.

¹⁷⁰ ZAL, JES-34, t. e. 463, a. e. 1046, del. št. 137/1946.

¹⁷¹ ZAL, JES-34, t. e. 492, a. e. 1075, del. št. 7/1950.

¹⁷² ZAL, JES-34, t. e. 493, a. e. 1076, del. št. 44/1950.

¹⁷³ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 83/1950.

¹⁷⁴ ZAL, JES-34, t. e. 498, a. e. 1081, del. št. 307/1950.

¹⁷⁵ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 111/1950.

¹⁷⁶ ZAL, JES-34, t. e. 495, a. e. 1078, del. št. 169/1950.

v nos gospodinji (54), ki je bila prepričana, »da je sama lepša v zadnjo plat, kot pa ona v glavo in da grejo pri njej vsi otroci po vodi oz. da jih nosi v vrt, ker ima samo enega otroka«. Poravnali sta se.¹⁷⁷

Precej je bilo tudi tožb, ko so si ljudje očitali smrt drugih.

Elektrikar se je moral braniti pred klevetami čevljarja, da je ubil svojo teto;¹⁷⁸ nameščenska je očitala gospodnji, da je zastrupila svojega moža;¹⁷⁹ prodajalka je zmerjala gospodnjo s kranjskogorsko kurbo, svinjo, beračem, ki ničesar nima. Obtožila jo je, da je dala ubiti svojega prvega moža,¹⁸⁰ sestra pa je bratu očitala, da je koruznik in da je mati pri njem umrla od lakote.¹⁸¹ Namere množičnih umorov je zanikal tovarniški delavec, za katerega je gospodinja razglašala, češ da je grozil, da bo strankam v njegovi hiši glave posekal.¹⁸²

Povsem svojo bitko pa sta v bohinjskem koncu bila »okrajni referent za zdravilna zelišča« (58), s šestimi razredi osnovne šole, in »skladiščnik piva lovskega podjetja« (73), s štirimi razredi šole. Prepirla sta se glede košnje na najemnem travniku, si pri tem izrekala marsikaj, nazadnje pa sta se poravnala.¹⁸³

Povsem za konec primerov pa še dva značilna za obravnavano dobo.

V prvem primeru je kmet klevetal kmeta, da je na črno zaklal ovco.¹⁸⁴ V drugem pa je kmetica (39) očitala fantu (18), da naj bi pod njenim oknom vrgel bombe, ki naj bi ob eksploziji razbile štiri šipe v oknih. Ker ji tega ni uspelo dokazati, se je morala »v svrhu poravnave« obvezati, da bo obtožbo preklicala na oglasnih deskah KLO-ja. Poleg tega pa je toženi zahteval še 200 din za izgubljeno dnino.¹⁸⁵

Glede na rešitve tožb zaradi žaljenja časti lahko iz statističnega pregleda vidimo, da je bilo daleč največ poravnjav, ki nam skupaj z odstopi od tožb, izrečenimi oprostitevami in pogojnimi kaznimi po eni strani potrjujejo, da se največ primerov žaljenja časti zgodi v afektu, po drugi strani pa – ko se zadeva začne reševati na sodišču – v večini primerov čustveni naboj že močno popusti. Ob tem se kaže tudi interes sodišča, da doseže čimveč poravnjav, oziroma da izreka kazni, ki naj bi zgolj preprečevale ponavljanje takih dejanj. Seveda so še vedno ostajali stroški in povprečnine, vendar so bili ti znatno nižji kot pred vojno. Novi pa sta bili v prvih povojnih letih kazni prisilnega in poboljševalnega dela, ki pa so ju v teh primerih izrekli v glavnem pogojno.

Vrsta sodbe, rešitve									
leto	odstop od tožbe	poravnava	denar. kazen	zapor. kazen	prisil. delo	poboljš. delo	od izrečenih pogojne kazni	oprostjeni	brez rešitve ¹⁸⁶
1945	2	9	9	4	2		2	6	–
1946	8	47	23	19	2		17	25	4
1947	4	35	8	9	8		14	10	9
1948	8	25	11	7	3	6	17	7	–
1949	4	22	4	1	3	4	5	2	–
1950	9	44	6	5	–	22	22	3	–
Skupaj	35	182	61	45	18	32	77	53	13

¹⁷⁷ ZAL, JES-34, t. e. 495, a. e. 1078, del. št. 154/1950.

¹⁷⁸ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 84/1950.

¹⁷⁹ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 99/1950.

¹⁸⁰ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 116/1950.

¹⁸¹ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 101/1950.

¹⁸² ZAL, JES-34, t. e. 489, a. e. 1072, del. št. 159/1949.

¹⁸³ ZAL, JES-34, t. e. 494, a. e. 1077, del. št. 113/1950; t. e. 495, a. e. 1078, del. št. 159/1950.

¹⁸⁴ ZAL, JES-34, t. e. 469, a. e. 1052, del. št. 118/1947.

¹⁸⁵ ZAL, JES-34, t. e. 474, a. e. 1057, del. št. 1/1948.

¹⁸⁶ V spisu ni končne sodbe, rešitve zadeve.

Glede na stan tožnikov in tožencev pa lahko ugotovljamo, da se podoba izpred vojne primerjalno ni dosti spremenila, še vedno so se s častjo največ ukvarjali delavci in gospodinje. Sicer je res, da gre še vedno za jeseniški sodni okraj, ki pa je bil v tem času združen z radovljiškim, a ta ni bil tako industrijski. Znabiti, da so se glede časti tožili povečini bolj »mestni«, seveda pa bi za gotovost take trditve morali narediti še drugačno statistično raziskavo.

Stan tožnikov										
leto	gospodinja	delavec	javni tožilec	obrtnik posestnik zasebnik	uradnik	učitelj	vojak policaj	mladoletnik	pravna oseba	zdravnik
1945	5	4	6	7	3	1				
1946	22	22	24	18	8		1	1		
1947	18	16	14	11	3	1			1	1
1948	12	15	9	12	7	1		1	1	
1949	14	16	5	1	6					
1950	38	26	7	13	13		1			
Skupaj	109	99	65	62	40	3	2	2	2	1

Stan tožencev						
leto	delavec	gospodinja	obrtnik, posestnik zasebnik	uradnik	vojak, policaj	župnik
1945	14	9	7	1		
1946	39	37	29	5	1	1
1947	28	26	21	2		
1948	28	21	16	8		
1949	20	13	5	6		
1950	28	42	13	18		
Skupaj	157	148	91	40	1	1

V spolni primerjavi med tožniki in med toženci pa lahko za razliko od predvojnega časa vidimo, da so v novih časih ženske pogostejše branile svojo čast pred sodiščem, po drugi strani pa se je tudi precej zmanjšal zaostanek žensk za moškimi, ki so bili toženi zaradi žaljenja časti in klevetanja.

SPOL				
leto	TOŽNIKI		TOŽENI	
	moški	ženske	moški	ženske
1945	12	9	17	16
1946	56	41	65	64
1947	28	40	44	41
1948	23	25	43	24
1949	16	19	23	20
1950	44	51	43	59
Skupaj	179	185	235	224

Če ob koncu preletimo naše ugotovitve, lahko rečemo, da je bilo v letih pred vojno pravdanje zaradi časti zelo razvito, da med vojno za pravdanje te vrste ni bilo toliko časa in volje, da pa je pritoževanje zaradi prizadete časti po vojni ponovno naraslo. Nadalje glede na vrsto obtožb žaljenja časti lahko ugotovimo, da so pri žalitvah prednjačile tiste glede spolnosti, pri klevetah pa obdolžitve kraje.

Žaljenje organov oblasti in države je sicer kaj hitro preraslo iz žaljenja in klevetanja v kršenje javnega reda in miru, zato so tu zajeti le »nežnejši« primeri. Posebni so primeri s političnim ozadjem, ki pa so po vojni, ko je politično dogajanje zamrlo, pomenili neposreden napad na oblast.

Vojni čas je z vsem svojim dogajanjem pustil močne sledove na ljudeh in njihovih medsebojnih odnosih, kar se je odražalo tudi v očitkih in žalitvah. Žalitve in klevete glede medvojnega zadržanja

so postale pomembna kategorija obtoževanja. Tu gre omeniti še, da je sodišče v prvih povojnih letih tudi v primerih žaljenja časti znalo razsojati izrazito v »duhu časa«.

Primerjava med spoloma nam pokaže, da so bili pred vojno moški večkrat tožniki kot ženske, še večkrat pa so bili moški toženi zaradi žaljenja časti. Po vojni so ženske večkrat kot moški nastopale kot tožnice, precej pa so se približale moškim tudi v vlogah toženih strank.

Pri vsem povojnem žaljenju in klevetanju pa je zanimivo, da v informbirojevskem času, vsaj do vključno leta 1950, ni bilo niti ene tožbe zaradi žalitve na to temo. Če na primer zmerljivka »prekleti hitlerjevec«, ni bila nič posebnega, pa ni zaslediti kaj podobnega kot »prekleti stalinist, informbirojevec«.

Viri in literatura:

- Zgodovinski arhiv Ljubljana, fond: Okrajno sodišče Jesenice.
 Zgodovinski arhiv Ljubljana, fond: Okrajno sodišče Radovljica.
 Cesarski patent o razglasitvi in vpeljavi novega kazenskega zakonika, Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt, št. XXXVI/1852.
 Kazenski zakonik za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 74/1929.
 Službeni list banske uprave Dravske banovine, št. 73/1939.
 Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains, št. 1/1941.
 Uradni list FLRJ, št. 106/1948.
 Uradni list FLRJ, št. 13/1951.
 Mitja Deisinger, Kazenski zakonik s komentarjem. Posebni del. Ljubljana, 2002.
 Slovar slovenskega knjižnega jezika, DZS, Ljubljana, 2002.

Objavljena dokumenta:

- Predlog gradbenega ministra za pregon njegovega žalilca. ZAL, JES-34, t. e. 450, a. e. 1026, del. št. 39/1939.
 Prijava zakonskega obračunavanja in žaljenje Hitlerja. ZAL, JES-34, t. e. 454, a. e. 1030, del. št. 29/1941.

Zusammenfassung

**„DU BIST EINE NULL,
WENIGER ALS LUFT VON
EINEM DRECKSHAUFEN AUS
BOHINJ!“**

Ehrenbeleidigungen und Verleumdungen in den Jahren 1937 bis 1950

Der Beitrag untersucht Ehrenbeleidigungen in der Zeit vor, während und nach dem Zweiten Weltkrieg. Er basiert auf Strafakten der Archivbestände der Bezirksgerichte Kranjska Gora und Radovljica bzw. den beiden im Bezirksgericht Jesenice vereinten Gerichtsbezirken.

Die gesammelten Daten zeigen hinsichtlich der Zahl der Klageerhebungen, dass in den Jahren vor dem Krieg das Prozessieren wegen Ehrenbeleidigungen sehr häufig war. Während des Krieges hatten die Menschen erwartungsgemäß weniger Zeit für solche Angelegenheiten, sofort nach dem Krieg aber wuchs der Prozentsatz der Klagen wieder an.

Hinsichtlich der Art der Ehrenbeleidigungsklagen kann festgestellt werden, dass bei Beleidigungen solche mit Bezug zur Sexualität Spitzenreiter waren, während bei böswilligen Verleumdungen Bezeichnungen des Diebstahls am häufigsten vorkamen. Dies gilt sowohl für die Zeit vor als auch nach dem Krieg. Die Kriegszeit weicht etwas ab, schon allein aufgrund der geringen Zahl von Klagen.

Vor dem Krieg wurde das Beschimpfen von Polizisten und Gendarmen, solange es nur milde Formen annahm, als Beleidigung von Amtsorten gewertet und nicht als Störung der öffentlichen Ruhe und Ordnung. Meist beschimpften Betrunkene die Polizisten. Nach dem Krieg konnte das Schimpfen auf den Staat, die Staatsmacht und ihre Vertreter und Organe recht schnell von einer Beleidigung und Verleumdung zu einer Straftat gegen die Volksherrschaft werden.

Als besondere Kategorie sind Fälle mit politischem Hintergrund interessant, denn sie zeigen die aktuellen Verhältnisse der behandelten Zeitperiode. Vor dem Krieg kam es zum Beispiel

während der aufgeheizten Vorwahlgeschehen und Agitationen zu verschiedenen „politischen“ Beleidigungen. Nach dem Krieg, als das politische Leben zum Erliegen kam, wurden Beschimpfungen mit politischem Hintergrund sogleich als unmittelbarer Angriff auf die Staatsgewalt gewertet.

Der Krieg mit all seinen Ereignissen hinterließ tiefe Spuren in den Menschen und den zwischenmenschlichen Beziehungen. Das spiegelte sich auch in den Vorwürfen und Beleidigungen, die die Menschen nach dem Krieg verwendeten bzw. klagten, wider. Beleidigungen und Verleumdungen über das Verhalten während des Krieges wurden zu einer bedeutenden Kategorie der Anschuldigungen. Die Menschen warfen einander Verrat oder Kollaboration mit den Besatzern vor, Gegnerschaft gegen den Befreiungskampf oder das Verhalten in Konzentrationslagern; auch der Vorwurf „deutsche Huren“ war alltäglich. Auf der anderen Seite des Spektrums wurden gewaltsame Mobilisierungen in Partisaneneinheiten und Liquidationen durch Partisanen vorgeworfen.

Interessant ist, dass es während des Informbüro-Konfliktes, zumindest in der Zeit bis einschließlich 1950, keine einzige Klage aufgrund einer Beleidigung zu diesem Thema gab. Wenn zum Beispiel das Schimpfwort „verdammter Hitlerianer“ nichts Besonderes war, findet man keine ähnliche Beleidigung in der Art „verdammter Stalinist, Informbüroler“.

Hinsichtlich des sozialen Status der Kläger und Beklagten ist festzustellen, dass sich sowohl vor als auch nach dem Krieg Arbeiter und Hausfrauen am häufigsten mit der Ehre beschäftigten. Die Daten für die Vorkriegszeit stammen zwar nur aus dem Gerichtsbezirk Jesenice, wo es einen hohen Arbeiteranteil gab, dieser Bezirk wurde allerdings nach dem Krieg mit dem Bezirk Radovljica vereint, der nicht so stark industriell war. Es könnte sein, dass sich „städtische“ Schichten eher wegen Ehrenbeleidigungen klagten, doch müssten dazu noch weitere statistische Untersuchungen durchgeführt werden.

Ein Vergleich nach dem Geschlecht zeigt, dass vor dem Krieg Männer häufiger Kläger waren und auch weit häufiger wegen Ehrenbeleidigung geklagt wurden.

Während des Krieges führten Frauen knapp vor Männern – wohl einfach deshalb, weil mehr Frauen zu Hause waren und weil sich Männer eher des Ernstes der Lage bewusst waren, wonach man sich in gefährlichen Zeiten nicht wegen Kleinigkeiten exponieren sollte.

Nach dem Krieg ist im Unterschied zur Vorkriegszeit bemerkbar, dass nun Frauen ihre Ehre häufiger vor Gericht verteidigten. Der Rückstand von Frauen auf Männer in Bezug auf Anklagen wegen Ehrenbeleidigungen und Verleumdungen verringerte sich.

Aus der statistischen Übersicht der Erledigung der Klagen wegen Ehrenbeleidigung ist ersichtlich, dass in allen Perioden Vergleiche klar überwogen. Dies zeigt, zusammen mit Klageverzichten, ausgesprochenen Freisprüchen und bedingten Strafen, dass die Mehrheit der Fälle von Ehrenbeleidigung im Affekt geschieht. Wenn die Angelegenheit dann vor Gericht kommt, hat die emotionale Betroffenheit schon stark nachgelassen. Andererseits zeigt sich darin das Interesse des Gerichtes, möglichst viele Vergleiche zu erzielen bzw. möglichst solche Strafen auszusprechen, die die Wiederholung solcher Taten verhindern. Natürlich blieben die Klagen weiterhin mit Kosten und Pauschalen verbunden, die vor dem Krieg sehr hoch sein konnten und nach dem Krieg merklich geringer waren.

Die Rechtsgrundlage für die Prozesse war vor dem Zweiten Weltkrieg das Strafgesetzbuch für das Königreich der Serben, Kroaten und Slowenen aus dem Jahr 1929. Die angedrohten möglichen Strafen waren laut diesem Strafgesetzbuch recht hoch. In der Praxis der Urteilsprüche waren die Strafen jedoch am unteren Ende des möglichen Strafrahmens angesiedelt, wobei es auch viele bedingte Strafen gab. Immer wurden die Paragraphen, nach denen das Urteil gefällt wurde, angegeben, was später nicht gängige Praxis war.

Während des Zweiten Weltkriegs wurde nach dem alten, aber in Österreich immer noch in Geltung befindlichen österreichischen Strafgesetzbuch aus dem Jahr 1852 Recht gesprochen, und zwar im Namen des Chefs der Zivilverwaltung.

In den ersten Nachkriegsjahren urteilten die Gerichte in starker Abhängigkeit vom „Zeitgeist“. Die Gesetze und Paragraphen, nach denen jemand verurteilt wurde, wurden in den Urteilen zunächst gar nicht angeführt. Als später der allgemeine Teil des Strafgesetzbuchs in Kraft trat, wurde in einigen Urteilen angeführt: „unter Verwendung des Paragraphen“. Der besondere Teil des Strafgesetzbuchs, in dem auch Delikte gegen die Ehre und den guten Ruf beinhaltet waren, erschien erst im Jahr 1951.

Schlagwörter: Ehrenbeleidigung, Verleumdung, Strafrecht, Sozialgeschichte, 20. Jahrhundert